

Postulaty Zespołu Ekspertskiego KOD

w odniesieniu do szkolnictwa polskiego i jego koniecznych reform

Nad poniższym programem zespół ekspercki KOD pracuje od IV 2021 r. Wersja poniżej to jeszcze **wersja robocza**. Mamy nadzieję, że przyda się podczas obrad stolików i szczytu. Jednocześnie bardzo prosimy o uwagi i komentarze – pomogą nam w przygotowaniu wersji ostatecznej, która będzie oczywiście uzupełniona o postulaty *Obywatelskiego Paktu dla Edukacji* i ustalenia szczytu, tak aby była z nimi spójna.

Prosimy o nadsyłanie uwag na adresy: andrzej.kompa@uni.lodz.pl oraz malgorzataw2@poczta.onet.pl.

1. Jaki ma być nadrzędny cel edukacji? Wychowanie i/lub/czy kształcenie?	s. 2
2. Jakich umiejętności powinna uczyć szkoła?	s. 2
3. Społeczna rola szkoły jako mikrospołeczeństwa	s. 3
4. Ustrój szkolny w Polsce.	s. 3
5. Prawo Oświatowe	s. 3
6. Finansowanie oświaty	s. 4
7. Szkoła miejska i wiejska	s. 5
8. Szkoła elitarna czy egalitarna, rejonizacja czy konkurencja	s. 6
9. Kształcenie zawodowe i jak je ratować.	s. 6
10. Zmiana modelu edukacji z represyjnego na nierepresyjny, ale stymulujący.	s. 7
11. Oceny i ocenianie	s. 9
12. Sposób konstruowania programów	s. 9
13. Podstawy programowe	s. 9
14. O korelacji międzyprzedmiotowej	s. 10
15. Podręczniki i komisje podręcznikowe	s. 11
16. Nauki przyrodnicze i ścisłe w szkole. Jak zmienić nauczanie matematyki?	s. 11
17. Nauczanie przedmiotów humanistycznych w szkole	s. 14
18. Nauczanie języków obcych	s. 18
19. Przekazywanie otwartego na inność patriotyzmu; tolerancja; Europa w szkole; demokracja w nauczaniu i praktyce postępowania w szkole	s. 18
20. Religia w szkole czy w kościele?	s. 20
21. Rola rodziców w szkole, ich samorządność; nauczanie domowe	s. 21
22. Status nauczyciela i zawodów pokrewnych – dobór, kształcenie, rozwój, motywacja	s. 22
23. Matura a egzaminy wstępne	s. 25
24. Zdrowie i dobrostan uczniów, ochrona zdrowia psychicznego, ochrona przed przemocą, zabezpieczanie przed samobójstwami, kultura fizyczna w szkole	s. 25
25. Wychowanie seksualne w szkole	s. 28
26. Uczniowie-obcokrajowcy w polskiej szkole	s. 28

Powołany do działania przez ZG KOD Zespół Ekspertski do spraw Edukacji miał za zadanie przygotowanie propozycji zmian, które należy przeprowadzić w szkolnictwie i na wyższych uczelniach, kiedy zaistnieje w państwie taka możliwość. Nie po raz pierwszy środowiska nauczycielskie związane z KOD-em zajmują się zmianami, jakich wymaga polska oświata. W latach 2016/2017 odbyło się osiem debat zorganizowanych przez Sekcję Edukacja Regionu Mazowsze KOD. Efektem prac był dokument prezentujący diagnozę i wspólnie wypracowane stanowisko dotyczące różnych problemów istniejących w oświacie i zmian, jakie należałoby przeprowadzić. Przekazaliśmy je do różnych środowisk związanych z edukacją. Odzewu nie było. Mijamy nadzieję, że obecne działania zakończą się inaczej. Bo o tym, że jest ogromna potrzeba zmian, chyba nikogo przekonywać nie trzeba.

W skład obecnego zespołu eksperckiego weszli nauczyciele, pracownicy wyższych uczelni i rodzice. Przygotowując poniższe dezyderaty, analizowaliśmy różne dziedziny pracy placówek oświatowych na różnych szczeblach. Podczas naszej pracy odwoływaliśmy się do *Prawa Oświatowego* i innych istniejących dokumentów regulujących działanie jednostek oświatowych.

Skupiliśmy się na edukacji publicznej, która powinna stanowić przedmiot szczególnej troski państwa. Trzeba inwestować w równościowy system państwowej edukacji, ale nie likwidować ani ograniczać szkół prywatnych czy nauczania domowego. Należy je jednak kontrolować. Kontrola powinny podlegać również szkoły prowadzone przez instytucje wyznaniowe.

Przedstawione tu dezyderaty zgrupowane zostały wokół kolejno omawianych zagadnień. Pierwszy blok spraw dotyczył placówek oświatowych na poziomie podstawowym i ponadpodstawowym.

1. Jaki ma być nadrzędny cel edukacji? Wychowanie i /lub/ czy kształcenie?

- Proces kształcenia i proces wychowania są nierozłączne. Podkreślone to zostało w kompetencjach kluczowych, przedstawionych jako zalecenie Parlamentu Europejskiego z dnia 18 grudnia 2006 roku. „Kompetencje są definiowane w niniejszym dokumencie jako połączenie wiedzy, umiejętności i postaw odpowiednich do sytuacji. Kompetencje kluczowe to te, których wszystkie osoby potrzebują do samorealizacji i rozwoju osobistego, bycia aktywnym obywatelem, integracji społecznej i zatrudnienia.”
- Wymienione w dokumencie kompetencje dot. kształcenia są lepiej lub gorzej realizowane w polskiej szkole. Uwagi do ich realizacji przedstawimy w dalszej części dokumentu.
- Znacznie więcej uwagi należy poświęcić kompetencjom społecznym, obywatelskim, kulturalnym, inicjatywności i przedsiębiorczości.

2. Jakich umiejętności powinna uczyć szkoła?

Wzięliśmy pod uwagę ogólne umiejętności i kierunki działania szkoły, a nie sprawdzane i wymagane umiejętności jako element ewaluacji szkoły, nauczyciela czy ucznia. Szkoła powinna uczyć:

- Uczenia się jako jednej z kluczowych umiejętności, które powinien osiąść każdy człowiek.
 - ✓ Umiejętności planowania etapów swojej nauki
 - ✓ Umiejętności planowania własnego czasu nauki, samodzielnego rozkładania materiału na mniejsze części, organizowania miejsca i warunków pracy własnej
 - ✓ Organizacji nauki indywidualnej i w grupie
 - ✓ Świadomości efektów, jakie daje rzetelna praca nad danym zagadnieniem.
- Porozumiewania się w języku ojczystym.
 - ✓ Umiejętności wypowiadania się w mowie i piśmie
 - ✓ Czytania i rozumienia czytanego tekstu
 - ✓ Zdolności wyrażania w sposób odpowiedni do sytuacji i z użyciem różnych rejestrów języka swoich myśli, odczuć i opinii, opisywania faktów i pojęć oraz ich interpretowania
 - ✓ Samodzielnego tworzenia przemyślanej i uargumentowanej wypowiedzi; umiejętności retorycznych i kulturalnego dyskusowania
- Porozumiewania się w językach obcych
Oprócz umiejętności takich jak w języku ojczystym dodatkowo:
 - ✓ Umiejętności nawiązywania kontaktu w języku obcym
 - ✓ Umiejętności komunikowania się w różnych sytuacjach
 - ✓ Wyrażania myśli w jednym bądź dwóch językach obcych w sposób zaawansowany
- Korzystanie ze zdobyczy technologii informacyjnych i komunikacyjnych.
 - ✓ Umiejętności wykorzystywania technologii do nauki i pracy, a nie tylko do zabawy
 - ✓ Wykorzystywanie nowych technologii
 - ✓ Umiejętność posługiwania się książką, materiałem audio-video, różnymi tekstami, zasobami internetu
- Naukowego podejścia do rzeczywistości.
 - ✓ Umiejętności i chęci uczenia się
 - ✓ Zdolności do wyszukiwania w otaczającej rzeczywistości zagadnień do poznania i zagadek do rozwiązania
 - ✓ Zdolności dziwienia się nad każdą kwestią, zaciekawiania się i poszukiwania odpowiedzi
 - ✓ Krytycyzmu, ale nie hiperkrytycyzmu, poznawczego
 - ✓ Umiejętności rozważania informacji (faktu), rozróżniania oceny od manipulacji, weryfikowania informacji, w tym w materiałach nowych mediów
 - ✓ Umiejętności wyszukiwania materiału i jego krytycznej selekcji na podstawie materiałów internetowych i tradycyjnych (wyszukiwarki, bazy danych, biblioteki internetowe, ale też słowniki, encyklopedie, leksykony, płyty cd)
- Kreatywności
 - ✓ Umiejętności samodzielnego szukania rozwiązań danego problemu
 - ✓ Umiejętności radzenia sobie w niecodziennych sytuacjach

- ✓ Umiejętności i radości tworzenia, próbowania, doceniania własnego dzieła – niezależnie od jego charakteru
- ✓ Zachęcania i wspomagania do szukania własnych mocnych stron, zainteresowań, umiejętności
- Umiejętności przebywania i współpracy w grupach i zbiorowościach oraz współżycia społecznego.
 - ✓ Umiejętności współpracy
 - ✓ Umiejętności szanowania poglądów innych
 - ✓ Umiejętności szanowania inności i różnorodności
 - ✓ Umiejętności negocjowania
 - ✓ Umiejętności szukania kompromisów
 - ✓ Umiejętności aktywnego udziału w życiu
 - ✓ Uczciwego i sumiennego wykonywania swojej pracy/zadań

3. Społeczna rola szkoły jako mikrosoczeństwa

- Podstawowym zadaniem szkoły jest socjalizacja – kształtowanie systemu wartości obowiązujących w społeczeństwie w tym:
 - ✓ patriotyzmu otwartego,
 - ✓ empatii,
 - ✓ otwartej postawy wobec świata,
 - ✓ krytycyzmu,
 - ✓ pomocy rówieśnikom,
 - ✓ szacunku dla wszystkich ludzi niezależnie od przynależności religijnej, rasowej, tożsamości płciowej czy stanu zdrowia ze szczególnym zwróceniem uwagi na akceptację osób niepełnosprawnych.
 - ✓ sprawiedliwości i równości
- Szkoła powinna wyrównywać szanse, nadrabiać deficyty poszczególnych środowisk, a zarazem pomagać każdemu kto chciałby dalej się rozwijać.
- Edukacja powinna uczyć działań wspólnych i zespołowych, co będzie sprzyjać kształceniu aktywnego obywatela.

4. Ustrój szkolny w Polsce.

W czasie naszych prac odrzuciliśmy pomysł, by po raz kolejny zmieniać strukturę szkolnictwa. Dotychczasowe ciągłe zmiany nie sprzyjały jakości kształcenia. Wprowadzane reformy strukturalne w trakcie nauki kolejnych roczników powodowały chaos i niepokój wśród uczniów i rodziców. Zmianom nie towarzyszyła rzetelna analiza programów szkolnych ani zmian w prawie oświatowym, które miałyby porządkować i ułatwiać pracę szkół.

- Proponujemy jedynie powrót do początku edukacji szkolnej od 6 roku życia z możliwością opóźnienia do 7 roku życia w zależności od sytuacji rozwojowej dziecka.
- Do rozważenia przedstawiamy pomysł skrócenia obowiązku nauki do 16 roku życia (ze świadomością, że wiąże się to ze zmianą art.70.1 Konstytucji).

5. Prawo Oświatowe

- Należy rozważyć napisanie *Prawa Oświatowego* od nowa, ustawa powinna ujmować zasadnicze sposoby działania systemu szkolnego i zasady jego organizacji.
- W związku z powyższym sugerujemy połączenie zasadniczych ustaw w jeden *Kodeks szkolny* i zmniejszenie liczby rozporządzeń wykonawczych; funkcjonowanie ustawy w formie kodeksu zabezpieczy tryb ustawodawczy odpowiednio przemyślany i pozwoli uniknąć zbyt częstych zmian systemu.
- Należy urealnić preambułę *Prawa Oświatowego* zwracając uwagę na:
 - ✓ prymat humanistycznej etyki nad źródłami wyznaniowymi,
 - ✓ zgodności działania i ustroju szkoły z Konstytucją, PDPC, MPPOP, KPD
 - ✓ otwarty patriotyzm

- ✓ zasady solidarności, tolerancji, sprawiedliwości i wolności

Podobna uwaga dotyczy ustawy *Karta nauczyciela* (zob. poniżej)

- Konieczne jest odpolitycznienie urzędu kuratora, przestrzegania konkursowego trybu jego powoływania, ustawowe zabezpieczenie obiektywności i apolityczności.
- Kurator powinien realizować zalecenia ministerstwa, ale musi być zdrowym bezpiecznikiem w razie ideologicznych albo niedemokratycznych działań ministerstwa
- Należy ustawowo zabezpieczyć szkoły przed polityką i zmiennymi w rytm kadencji większościami parlamentarnymi.
- Należy zminimalizować rolę wojewodów i administracji rządowej w systemie szkolnym.
- Należy przywrócić rolę samorządów w zgodzie z Konstytucją i rzeczywistą odpowiedzialnością za szkoły. Spójność ogólnopolską mają zapewniać ustawy i programy, ale szkoły i samorządy powinny zachować większą swobodę w realizacji zasad ustroju szkolnego, realizacji programów, profilowaniu i praktyce działania.
- Należy wdrożyć realizację rzeczywistej idei samorządności szkoły i współdecydowania w zgodzie z konstytucyjną zasadą pomocniczości (rodzice, nauczyciele, samorząd uczniowski). Ważne jest wzmocnienie roli decyzyjnej samorządu uczniowskiego przy jednoczesnym stymulowaniu jego demokratycznego i powszechnego działania.
- Dyrektor jako kierownik zakładu pracy, realizator działań z zakresu edukacji i opieki oraz dysponent finansów publicznych i przełożony prowadzący nadzór pedagogiczny powinien mieć zagwarantowany prawnie decydujący głos. W codziennym zarządzie szkołą powinien partnersko uwzględniać grono pedagogiczne w decyzjach, a także opinie rodziców i uczniów.
- Należy zabezpieczyć prawnie dyrektora przed mrozącymi działaniami kuratorów i zagrożeniem sankcjami ideologicznymi, które mają go powstrzymać przed realizacją wartościowych projektów i przedsięwzięć bądź powstrzymywać przed obroną ucznia lub pracownika ideologicznie szykanowanego spoza systemu (polityka, naciski medialne).
- Niezbędne jest usunięcie zmian z obecnych projektów ministerstwa zaostrzających nadzór i uniemożliwiających dyrektorowi oraz społeczności szkolnej zapraszania podmiotów zewnętrznych do współpracy ze szkołą.
- Należy uwzględnić głos samorządności szkolnej przy ocenie i mianowaniu dyrektora (głos niedecydujący, ale uwzględniany).
- Należy zweryfikować rozporządzenie (art. 62.4) dot. wymagań na stanowisko dyrektora szkoły.
- Wskazane jest wprowadzenie instytucji zewnętrznego obmudsmana szkolnego (rzecznika praw nauczyciela i rzecznika praw ucznia) na poziomie co najmniej wojewódzkim z uprawnieniami dot. obrony pojedynczej osoby, jak i podważenia decyzji dyrektora, kuratora, organu nadzorczego (zarówno samorządowego jak i państwowego) z prawem odwołania do sądu powszechnego i inicjatywą prawną. Rzecznik powinien być powoływany w trybie konkursowym.
- Krajowa Rada Oświatowa (art.75) i Rady Szkoły (art.80) winny istnieć obligatoryjnie a nie fakultatywnie, bo obecny zapis prawa czyni z nich instytucje martwe i w większości niepowoływane.
- Należy urealnić doradztwo zawodowe (art.26a), uwzględniając jak najszersze programy i badania predyspozycji, sprecyzowanie artykułu, niezawężanie wyłącznie do typowych zawodów, uwzględnienie co najmniej dwóch doradców w doradzaniu uczniom i o ile to możliwe profesjonalizację doradztwa.

6. Finansowanie oświaty

- Polska szkoła publiczna powinna pozostawać bezpłatna.
- Należy zdecydowanie zwiększyć nakłady na oświatę w budżecie państwa w tym na środki transferowane do jednostek samorządu terytorialnego w formie subwencji i dotacji.
- Należy znacząco podnieść środki na pensje dla nauczycieli. Jest to warunek konieczny podniesienia prestiżu zawodu nauczyciela, zmotywowania i rozwoju nauczycieli, zatrzymania narastającego odpływu z zawodu. Szczególnie dramatyczna i wymagająca pilnej interwencji jest sytuacja nauczycieli przedmiotów zawodowych w szkołach branżowych i technikach. Skala obowiązków i powinność

doskonalenia zawodowego oraz wysoka odpowiedzialność nauczycielska, a także narastająca konkurencja ze strony przedsiębiorstw prywatnych wymusza urealnienie zarobków nauczycieli.

- Biorąc pod uwagę obecną średnią krajową, która wynosi 6687,92 spróbowaliśmy określić tabelę wynagrodzeń nauczyciela z przygotowaniem zawodowym mgr z pp. Uwzględniliśmy zmiany awansu zawodowego z 1.09.2022 r.

- ✓ Nauczyciel początkujący – 6700 zł

- ✓ Nauczyciel mianowany - 8000 zł

- ✓ Nauczyciel dyplomowany – 9500 zł

Podane kwoty są brutto i dotyczą wyłącznie kwot z podstawowej tabeli wynagrodzeń bez dodatków.

Każda rewaloryzacja powinna uwzględniać zmieniającą się średnią krajową zarobków w Polsce.

- Należy zagwarantować w budżecie państwa i samorządu terytorialnego odpowiednie fundusze na dodatkowe zajęcia, rozwijające umiejętności i zainteresowania uczniów (w odniesieniu do samorządu na poziomie nie mniejszym niż roczny fundusz przeznaczony na budżet obywatelski, zaś w razie jego braku minimum 1% budżetu samorządu).
- Należy zabezpieczyć osobne fundusze na specjalne, zindywidualizowane potrzeby społeczności szkolnych i konieczną pomoc dla indywidualnych uczniów ze specjalnymi potrzebami, w tym wybitnie zdolnych, z niepełnosprawnościami itp. Należy sfinansować koherentny system nauczycieli wspomagających. Postuluje się stworzenie zagwarantowanych rezerw w funduszach szkoły oraz odpowiedzialność dyrektora, samorządu oraz odpowiedzialnych urzędników państwowych za nieprzyznane a należne wspomaganie danych uczniów.
- Należy stanowczo zwiększyć fundusze na cyfryzację i informatyzację szkół oraz lekcje IT.
- Należy rozważyć propozycję bonu kulturalnego dla uczniów i na ich nazwisko w wysokości minimum 100 zł miesięcznie, realizowanego w galeriach sztuki, muzeach, teatrach itp.
- Należy przemyśleć kwestię obniżenia kosztów podręczników.
- Katecheza wyznaniowa nie może być finansowana przez państwo ani prowadzona na terenie szkoły.
- Wpływ samorządu lokalnego winien być wprost proporcjonalny do odpowiedzialności finansowej. Zarówno państwo jak i samorząd muszą dzielić odpowiedzialność za odnawianie substancji szkół i zabezpieczanie potrzeb poszczególnych społeczności szkolnych. Kosztochłonne działania wynikające ze zmian ustawowych muszą być finansowane przez państwo.
- Jednostki samorządu terytorialnego winny traktować potrzeby remontowe i rzeczowe szkół jako priorytet. Nie powinny przenosić koniecznych inwestycji, dosprzętowania itp., na głosowania budżetu obywatelskiego. Jeżeli koszt inwestycji przewyższa możliwości budżetowe danej jednostki, pomocy finansowej winno udzielić państwo.

7. Szkoła miejska i wiejska

- Dostrzegamy konieczność powstrzymania likwidacji niewielkich szkół wiejskich i małomiasteczkowych.
- Należy utrzymać i usprawnić lokalną infrastrukturę oświatową.
- Należy odbudować szkoły lokalne tam, gdzie istnieje szczególna konieczność.
- Należy wspomagać niewielkie ośrodki gminne i wiejskie w wyrównywaniu szans uczniów poprzez np.:
 - ✓ większe dofinansowanie gmin o najniższym budżecie
 - ✓ dodatkowe bodźce dla nauczycieli dojeżdżających
 - ✓ umożliwienie programów międzyszkolnych, w tym wiejskich i miejskich oraz relacji ze szkołami zagranicznymi
 - ✓ zapewnienie łatwego i sprawnego dowozu dzieci z miejscowości oddalonych
 - ✓ zapobieganie gettoizacji i wykluczeniu dzieci dojeżdżających
 - ✓ dowartościowanie lokalnych języków, dialektów i gwar przy jednoczesnej pełnej nauce literackiej polszczyzny

- ✓ dosprzętowanie szkół i zapewnienie szybkiego internetu
- ✓ pogłębienie działań wyrównujących szanse w egzaminach do szkół średnich i na studia
- ✓ inwestowanie w lokalne biblioteki szkół wiejskich
- ✓ profilowanie programów ze względu na specyfikę ośrodków
- ✓ większe dofinansowanie kontaktu z kulturą, przyrodą, zabytkami
- ✓ działania na rzecz popularyzacji oświaty
- ✓ wykorzystanie szkoły jako ogniwa kontaktu na temat konieczności szczególnej opieki indywidualnej bądź działań z zakresu opieki społecznej
- ✓ wykorzystanie szkoły jako miejsca szerzącego wiedzę o Polsce i świecie i miejsca integracji społeczności lokalnej

8. Szkoła elitarna czy egalitarna, rejonizacja czy konkurencja

- Dwie formy edukacji, egalitarna i elitarna, nie stoją w opozycji, tylko otwierają przed młodymi inne perspektywy. Optymalny system edukacji powinien wskazywać kierunek od egalitarnego do elitarnego.
- Elitarność szkół jest możliwa i akceptowalna tylko wtedy, jeśli nie jest sprzeczna z zasadami egalitaryzmu i równości szans.
- Należy przeciwdziałać elitarności szkół wynikającej ze statusu materialnego rodziców, zewnętrzne przejawy elitarności (stroje, uroczystości, wycieczki, sprawności itp.) muszą być dostępne dla wszystkich uczniów niezależnie od zasobności portfeli ich rodziców. Zarówno społeczność szkolna jak i wspólnota samorządowa winny dyskretnie wspomagać zdolnych a niezamożnych uczniów danej szkoły, o ile brak takiej pomocy oznaczałby wykluczenie.
- Zabronione powinny być formalne lub faktyczne działania dyrektorów szkół zmierzające do pozyskiwania i utrzymywania wyłącznie najbogatszych uczniów.
- Szczególnie wartościowy jest elitaryzm polegający na wspieraniu uczniów szczególnie uzdolnionych, z jednoczesnym uwzględnieniem ich prawidłowej socjalizacji i stopnia rozwoju psychicznego. Działania takie nie powinny jednak prowadzić do tworzenia klas elitarnych i klas z uczniami radzącymi sobie gorzej.
- Elitarność szkół nie może rzutować na komfort nauki, powodować lęków uczniów bądź wymuszania na nich efektów uczenia się nieosiągalnych lub niszczących ich zdrowie psychiczne, należy także unikać przesadnej, niezdrowej rywalizacji.
- Funkcjonowanie szkół nie może prowadzić do tworzenia czy istnienia klas jednopłciowych jako domniemanego narzędzia poprawy jakości nauczania i wzmocnienia elitarności szkoły. Polskie szkolnictwo ma być koedukacyjne. Jedynym wyjątkiem są zajęcia wychowania fizycznego, gdzie należy dopuścić podział na grupy w obrębie klas.
- Nie proponuje się powrotu do przymusowej rejonizacji, wybór szkoły winien być wolnym wyborem ucznia i jego rodziców z możliwością przypisania do szkoły najbliższej w razie braku innej woli ucznia i rodzica.
- Należy rozważyć zaproponowanie zunifikowanego sposobu rankingowania szkół, ale jednocześnie uwzględniającego specyfikę poszczególnych ośrodków oraz szkół i dopuszczającego zmienność pozycji.
- Konkurencja między szkołami nie może polegać na tworzeniu klas profilowanych o profilach niewypełnianych potem rzeczywistymi, adekwatnymi treściami nauczania zgodnymi z profilem.
- Powinien powstać system nagród państwowych dla najlepszych szkół, najlepszych dyrektorów i najlepszych nauczycieli (do rozważenia minimum dwuletnia karencja dla tych samych podmiotów i osób).
- Należy utrzymywać i poszerzać systemy stypendialne dla najlepszych uczniów.

9. Kształcenie zawodowe i jak je ratować.

Głęboka zapaść szkolnictwa zawodowego w Polsce wynika z rozwoju systemu edukacyjnego i społecznych uwarunkowań oraz postrzegania szkół zawodowych i techników w Polsce w ciągu ostatnich trzydziestu lat. Przed 2015 r. podjęto pewne próby ponownego podniesienia statusu tego segmentu szkolnictwa, w

ostatnich latach działania te jednak zaprzepaszczone. Nie sposób jednak nie docenić i nie zauważyć oddolnych starań społeczności poszczególnych szkół, zmierzających do unowocześnienia oferty, zagospodarowania rozwijających się sektorów gospodarki w kontekście edukacji zawodowej. Tym niemniej, bez systemowych działań nie wyeliminuje się największych zagrożeń, którymi są zwłaszcza starzenie się kadry uczącej przedmiotów zawodowych bez możliwości naturalnego odnowienia, nierówna i nieadekwatna oferta niedostatecznie skoordynowana z potrzebami rynku pracy, zbyt niski prestiż szkół zawodowych i powielanie przez społeczeństwo pokutujących nadal stereotypów etc. Z powyższego wynikają następujące postulaty:

- Należy podkreślić rolę szkolnictwa zawodowego jako jednej z potrzebnych, równoprawnych dróg edukacji ponadpodstawowej i przeprowadzić z poziomu państwa inwestycje w ten rodzaj szkół.
- Należy wypracować ułatwione ścieżki kontaktu szkół z podmiotami prywatnymi i poprzez odpowiednie procedury uczynić współpracę ze szkołami zawodowymi atrakcyjną dla przedsiębiorstw, w tym zwłaszcza dla najbardziej innowacyjnych i kreujących nowe technologie; szkoły zawodowe mają nie tyle produkować pracowników niższego szczebla dla takich przedsiębiorstw, ale przygotowywać wykwalifikowanych specjalistów, którzy będą potrzebni zarówno prywatnej jak i publicznej części gospodarki.
- Edukacja zawodowa, w tym zwłaszcza na poziomie technikum, winna przygotowywać pracownika świadomego, niezależnego, władnego podejmować indywidualną dalszą drogę rozwoju – zarówno poprzez pracę w przedsiębiorstwach, przez tworzenie indywidualnej działalności, jak i dalsze studia. Jednocześnie nadal szkolnictwo zawodowe jest potrzebne społeczeństwu jako atrakcyjna i uniezależniająca droga dla uczniów, którzy nie mogliby z różnych powodów podjąć edukacji ogólnokształcącej lub studiów wyższych. Tym niemniej edukacja teoretyczna w technikum, zwłaszcza w odniesieniu do przedmiotów ścisłych, winna być tak skonstruowana, by umożliwiała uczniom podjęcie studiów – w tym przede wszystkim politechnicznych.
- Należy zdecydowanie podnieść zarobki nauczycielom przedmiotów zawodowych, tak aby podjęcie pracy w szkole zawodowej było atrakcyjną alternatywą dla absolwenta studiów politechnicznych, który w tej chwili nie rozważałby w ogóle tego rodzaju pracy, ze względu na możliwość podjęcia od razu po uzyskaniu tytułu zawodowego mgr. inż. lub inż. dużo lepiej płatnej pracy w sektorze prywatnym.
- Potrzebny jest przegląd i diagnoza obecnego stanu funkcjonowania szkół i ich profili, tak aby skoordynować je z potrzebami wieloaspektowego i jak najszerzej rozumianego rynku pracy. Uczniom w skali województwa należy dać możliwie szeroką gamę możliwości wyboru profilu i rodzaju kształcenia w zawodzie, a jednocześnie należy wspomóc już istniejące i trwające placówki. Osobnego wsparcia wymagają szkoły kształcące do zawodów rzadkich, wysoko wyspecjalizowanych lub rzadkich. Procedury tworzenia nowych profili trzeba tak skonstruować, by uwzględniały lokalne potrzeby, były konsultowane z samorządem, podmiotami prywatnymi i lokalną społecznością oraz gronem nauczycieli, a jednocześnie by odpowiadały potrzebom rynku pracy (w tym na zasadzie stymulowania go i poszerzania), były zgodne z rzeczywistą wiedzą, doświadczeniem i umiejętnościami nauczycieli i by nie tworzyły złudnej oferty, nieznajdującej pokrycia w umiejętnościach istotnie nauczanych w cyklu kształcenia.
- Przemyślenia i zmiany – w konsultacji z samymi szkołami zawodowymi oraz NGO-sami działającymi na rzecz edukacji zawodowej wymaga ujęcie i edukacja przedmiotów ogólnokształcących w szkołach zawodowych. Z jednej strony nie można tego rodzaju komponentu kształcenia wyrugować z programów, z drugiej zakres materiału i sposób jego ewaluacji wymaga nowego ułożenia.
- Należy poprzez kampanie społeczne uświadamiać wartość szkolenia zawodowego na etapie szkoły zawodowej i technikum

10. Zmiana modelu edukacji z represyjnego na nierepresyjny, ale stymulujący.

- Należy wspierać trend ku szkole mniej stresującej, nieużywającej strachu jako narzędzia egzekwowania wiedzy i umiejętności; szczególnie dużych zmian wymaga szkoła podstawowa.

- Szkoła musi pomagać w przeciwdziałaniu stresowi, nieumiejętności skupienia uwagi itp.
- Należy położyć nacisk na pracę w grupie, współpracę, relacje interpersonalne.
- Pierwsze lata szkoły winny zachęcać do szkoły i nauki.
- Należy stwarzać warunki do tworzenia szkół przyjaznych uczniom, od stworzenia warunków przyjaznych lokalowo (wyciszenie sal, miejsca odpoczynku) po sposoby funkcjonowania i realizacji lekcji.
- Większość przygotowania zawodowego nauczycieli powinna być związana z kontaktem z młodzieżą szkolną.
- Edukacja nauczycieli ma być nastawiona na nauczanie różnymi metodami poszczególnych grup uczniów.
- Należy dopuścić istnienie szkół publicznych funkcjonujących na specjalnych zasadach (np. brak ocen, alternatywne systemy oceniania, inne ułożenie jednostek lekcyjnych) – na zasadach eksperymentalnych z wykorzystaniem dotychczasowych doświadczeń.
- Aby przekonać społeczeństwo i polityków do zmiany obecnego pruskiego modelu edukacji należy:
 - ✓ Przeprowadzić ogólnopolską szeroką debatę, która uświadomiłaby, jakie są cele edukacji we współczesnym świecie
 - ✓ Zaprezentować funkcjonujące metody szkoły i ich efekty w edukacji
 - ✓ Zestawić to z proponowanymi zmianami i ich efektami w edukacji
- Proponowany model:
 - ✓ Czytelne określenie celów, do jakich zdążamy w edukacji i danie nauczycielom autonomii w doborze środków i metod w ich osiągnięciu
 - ✓ Dobór lektur i współczesnych dzieł sztuki uwzględniających zainteresowania uczniów, ich rozwój bez całkowitego odrzucenia klasyki
 - ✓ Pozostawienie szkołom prawa do własnego określania organizacji pracy szkoły w zależności od przyjętej koncepcji
 - ✓ Założenie, że to szkoła i nauczyciel w porozumieniu z uczniami decydują, w jakim miejscu będą prowadzone zajęcia (niekoniecznie w szkole)
 - ✓ Wprowadzenie dłuższych przerw pozwalających uczniom na odpoczynek, a nie wyłącznie na zmianę sali lekcyjnej.
 - ✓ Odejście od dzwonek do innej formy sygnalizującej początek lub koniec zajęć.
 - ✓ Wprowadzić korelację międzyprzedmiotową uświadamiającą, że wiedza jest całością.
 - ✓ Stosowanie metod aktywizujących, ułatwiających uczniowi poszukiwania, rozwój, stawianie pytań.
 - ✓ Sprawdzanie wiedzy poprzez rozwiązywanie przez ucznia konkretnych problemów
- Przewidywane efekty:
 - ✓ System powinien dążyć do ukazania edukacji jako naukowej przygody
 - ✓ Szkoła powinna być nastawiona na człowieka i jego potrzeby
 - ✓ Zainteresowania ucznia powinny być siłą wewnętrzną skłaniającą go do podejmowania wysiłku poznania
 - ✓ Szkoła będzie kształcić kreatywnych i przedsiębiorczych ludzi
 - ✓ Uczniowie mają myśleć samodzielnie i krytycznie
 - ✓ Uczniowie mają podejmować autonomiczne decyzje
 - ✓ Szkoła będzie kształcić ludzi świadomych swoich umiejętności i ograniczeń, potrzeb i predyspozycji, odpowiedzialnych i aktywnych
 - ✓ Uczniowie powinni umieć korzystać z różnych źródeł wiedzy i przetwarzać zebrane informacje
 - ✓ Obok zdobycia wiedzy o dotychczasowych dokonaniach nauki, uczeń powinien umieć odnaleźć się we współczesnym świecie i znaleźć w nim swoje miejsce
 - ✓ System poprzez zmieniony sposób oceniania winien zachęcać uczniów do dalszego rozwoju

- ✓ Nauczyciele winni wychowywać poprzez przykład własnej postawy i podejmowania trudnych, kontrowersyjnych tematów pozwalających uczniowi brać udział w życiu społecznym
- ✓ Promować się powinno nie tylko efekt końcowy, ale pracę włożoną przez ucznia, uwzględniając jego indywidualne możliwości
- ✓ Szkoła powinna nauczyć funkcjonowania w demokratycznym świecie

11. Oceny i ocenianie

- Należy stworzyć system oceniania, który obok sprawdzenia wiedzy i umiejętności będzie sprzyjał rozwojowi ucznia poprzez informację zwrotną, uwzględnienie włożonej pracy i umiejętności praktycznego wykorzystania zdobytej wiedzy.
- Nie proponuje się konkretnych rozwiązań odnośnie likwidacji ocen zwłaszcza w szkołach podstawowych, należy jednak stworzyć system elastyczny, umożliwiający szkołom podejmowanie decyzji.
- Rekomenduje się pozostawienie ocen w szkołach ponadpodstawowych, ale jednocześnie uwzględnienie faktu, że uczniowie takich szkół (późni adolescenci i wcześni dorośli) winni być traktowani podmiotowo, nieszykanowani i nieteroryzowani w ramach ewaluacji, pojedyncze szkoły winny móc wprowadzać rozwiązania innowacyjne.
- Należy zauważyć, że oceny – poza oceną końcową roczną – powinny móc być swobodniejsze kształtowane przez nauczycieli.
- Ocenę ze sprawowania należy usunąć z systemu kształcenia, wypracowując inny system nagradzania uczniów wyróżniających się oraz korygowania nieakceptowalnych zachowań uczniów.

12. Sposób konstruowania programów

- Konieczne jest dopuszczenie indywidualnych programów dla danej szkoły.
- Programy indywidualne szkół muszą realizować podstawy programowe ogólnokrajowe z dopuszczeniem materii dodatkowych z wyboru szkoły/nauczyciela oraz istniejący zintegrowany system kwalifikacji (z dopuszczeniem jego aktualizacji) zarówno w odniesieniu do wiedzy, umiejętności jak i kompetencji społecznych (postaw).
- W konstruowaniu programów przedmiotowych, wielopremiotowych, zespołów nauczania blokowego itp. powinni brać udział zarówno członkowie rady pedagogicznej i dyrekcja szkoły jak i rodzice oraz uczniowie.
- wszystkie projekty ogólnych reform szkolnictwa oraz reformy programowe muszą być realizowane przy założeniu obowiązkowych rzeczywistych konsultacji, testowania w szkołach pilotażowych, po minimum rocznym okresie próby
- Programy należy racjonalnie odchudzić, tak aby ilość pracy w skali tygodnia czy miesiąca nie była ponad siły ucznia, ale żeby jednocześnie nie zinfantyliżować szkoły i nie odebrać wartości edukacyjnej całokształtu uczenia szkolnego.

13. Podstawy programowe

- Podstawy programowe mają charakter ogólnopolski, określają minimalny zasób wiedzy i umiejętności obowiązkowy dla całego kraju: nie mają określać całości programu a jedynie ok.60-70% realnego programu przedmiotu w szkole w skali cyklu, w sposób uproszczony i ogólny.
- Podstawa nie może przybierać charakteru kazuistycznego i detalicznego.
- Należy zdecydowanie ograniczyć obecnie istniejące podstawy programowe. Dokładanie nowych treści bez analizy wcześniej istniejących podstaw programowych doprowadziło do sytuacji, że nauczycielom często brakuje czasu na solidne ich opracowanie, a obecni uczniowie nie są w stanie opanować podstawy programowej, są przemęczeni i nadmiernie korzystają z korepetycji.
- Podstawy wydaje minister edukacji na podstawie prac gremiów eksperckich; minister nie ma prawa wносить korekt bądź dodatków do ustaleń grona eksperckiego, o ile zaproponowane treści nie łamią obowiązującego prawa, w tym zwłaszcza konstytucji.

- Zespoły eksperckie pracują publicznie ze stałym, znanym składem w liczbie kilkudziesięciu specjalistów, wskazywanych w 40% przez ministerstwo, a w 60% przez społeczność nauczycielską. Nie jest jasne, co kryje się pod terminem „społeczność nauczycielska”, bo bardzo rzadko zdarza się, by rady pedagogiczne brały udział we wskazywaniu swoich przedstawicieli. Ten termin należy uściślić.
- Przed opublikowaniem podstawa programowa musi być realnie skonsultowana przez nauczycieli przedmiotu – wyniki konsultacji muszą być uwzględnione przez grono eksperckie.
- Podstawy programowe winny być stabilne, ich przejrzenia i aktualizacji powinno się dokonywać co 10 lat z uwzględnieniem odpowiednio wcześniejszego informowania nauczycieli i uczniów o wprowadzonych zmianach.

14. O korelacji międzyprzedmiotowej

- Nauczanie blokowe (integrujące, skorelowane itp.) winno odgrywać znacznie większą rolę niż dotychczas. Pozwoli to zrozumieć uczniom, że wiedza jest całością, a jej poszczególne dziedziny łączą się ze sobą. Ułatwi to również przyswajanie wiedzy i myślenie przyczynowo - skutkowe.
- W szkole podstawowej nauczanie blokowe winno zastąpić nauczanie przedmiotowe co do zasady
- Spójne wprowadzenie systemu blokowego (szkoła podstawowa) bądź powiązania materiału przedmiotów (szkoła średnia) możliwe jest tylko przy realnej autonomii szkół w kwestiach programowych i organizacyjnych – należy ją wprowadzić i zabezpieczyć.
- W szkołach średnich należy pozostawić nauczanie przedmiotowe jako zasadę, ale z obligatoryjnym powiązaniem przedmiotów pokrewnych; programy i podstawy programowe należy tak konstruować, by umożliwiały realistyczne sposoby powiązania przedmiotów; dopuszczalne może być również częściowe wprowadzenie systemu blokowego.
- Tam gdzie nie przyjmie się systemu blokowego w ogóle, musi być wprowadzona ścisła zależność przyczynowo -skutkowa materiału nauczanego w ramach poszczególnych przedmiotów.
- Łączenie blokowe powinno łączyć zwłaszcza:
 - ✓ Język polski + historię+ wiedzę o społeczeństwie (należy przywrócić ten przedmiot a zlikwidować propagandowy HiT) + wiedzę o kulturze/sztuce +filozofię+ muzykę (można dopuścić dwa mniejsze zespoły blokowe)
 - ✓ Fizykę+ chemię+ matematykę+ biologię+ geografę itp. (można wydzielić mniejsze grupy przedmiotów w dwa zespoły blokowe)
- W każdej szkole winny powstać praktyczne zasady kontrolowania i realizowania współpracy tematycznej międzyprzedmiotowej – taki sposób funkcjonowania szkoły nie może być fikcyjny
- Należy dopuścić wspólne prowadzenie lekcji przez nauczycieli różnych przedmiotów.
- Należy spopularyzować projektową metodę zaliczania przedmiotów w blokowym systemie prowadzenia lekcji.
- Należy dopuścić uelastycznienie liczby godzin przedmiotu w danym semestrze dla spójnej realizacji materiału w poszczególnych semestrach (w gestii dyrektora i rad pedagogicznych danej szkoły, w tym zwłaszcza szkolnych zespołów eksperckich łączących nauczycieli wspólnych grup blokowych)
- W szkołach średnich niektóre jednostki lekcyjne mogą być realizowane poza nauczaniem blokowym, pod warunkiem realizacji podstawy programowej i takiego ułożenia tego rodzaju zajęć, które nie zaburzy obowiązującego w danej szkole systemu blokowego.
- W szkołach podstawowych system blokowy może być skonstruowany indywidualnie przez szkołę pod warunkiem zrealizowania w pełni w całym cyklu podstawy programowej.
- Dopuszczalna winna być częściowa lub całkowita rezygnacja przez szkołę z systemu klasowo-lekcyjnego.
- Praca zespołowa nauczycieli powinna być odpowiednio premiowana, aby zachęcić do wprowadzenia systemu.

- Należy dopuścić w planie tygodniowym godziny swobodne, służące np. nadrobieniu zajęć, które – gdyby były niezrealizowane – zaburzają harmonię i spójną realizację programów skorelowanych bądź bloku międzyprzedmiotowego.
- System blokowy bądź powiązanie przedmiotów nie może wykluczać wprowadzania indywidualnych dodatkowych treści przez poszczególnych nauczycieli.
- Na etapie szkoły średniej należy pozostawić uczniom możliwość decydowania o wyborze przedmiotów i różnych ścieżek przedmiotowych dla klas profilowanych; jednocześnie szkoła średnia powinna mieć nadal charakter ogólnokształcący – alternatywnie można wprowadzić indywidualny dobór przedmiotów w określonej liczbie w szkole średniej bez tworzenia klas sztywno profilowanych.
- W razie zachowania systemu profilowanego w szkołach średnich powinno się także dopuścić dobieranie/zastępowanie dodatkowego materiału poszczególnym uczniom, w tym z przedmiotów spoza wybranego przez nich profilu, rozszerzenia itp. w preferowanym przez nich wymiarze godzin.
Część przedmiotów powinno zachować charakter obligatoryjny i uniwersalny, niezależny od profilu bądź indywidualnego ucznia szkoły średniej – przy jednoczesnym skalowaniu zakresu godzinowego przedmiotów w wariantach podstawowym i zaawansowanym.

15. Podręczniki i komisje podręcznikowe

- Podręczniki przedmiotowe obejmują materie przewidziane w podstawie programowej (tj. 60-70% realnego przedmiotu w szkole w skali cyklu).
- Podręczniki przedmiotowe mają charakter przewodników dla nauczycieli i uczniów do swobodnego wykorzystania, o której skali decyduje nauczyciel danego przedmiotu; nie są natomiast głównym, normatywnym narzędziem pracy szkolnej.
- Docelowo podręczniki powinny być ujednolicone w skali całego kraju (z podziałem na wersję podstawową i rozszerzoną), wybrane w konkursie i darmowe.
- Winien istnieć rozwinięty system redystrybucji podręczników używanych.
- Podręczniki powinny być merytorycznie bezbłędne i zachęcające do przedmiotu zarówno treściami, sposobem ich przedstawienia, szatą graficzną; co do zasady papierowe, powinny zawierać odnośniki (QR bądź alternatywne) do materiału przedstawianego cyfrowo.
- Tworzenie podręczników winno być nadzorowane przez zespoły eksperckie opracowujące podstawy programowe (w charakterze komisji podręcznikowej); grono autorów winno być wyłaniane w konkursach, przy czym procedura może dopuścić przygotowanie kilku alternatywnych podręczników w jednym postępowaniu konkursowym. Przygotowanie podręcznika powinno być opłacane przez ministerstwo.
- Zaprojektowane podręczniki powinny być konsultowane ze środowiskiem nauczycielskim, organizacjami pozarządowymi, międzypaństwowymi komisjami podręcznikowymi, uczelniami wyższymi; następnie w ciągu dwóch lat powinny być testowane w wybranych szkołach na terenie całego kraju.
- Konsultacje mają mieć szeroki, rzeczywisty a nie fasadowy charakter, z obligatoryjnym uwzględnieniem dezyderatów podmiotów konsultujących, zaś wnioski z testowego użytkowania rozważa komisja podręcznikowa i decyduje o przyjęciu podręcznika.
- Ministerstwo odpowiedzialne za edukację nie może ingerować w kształt podręczników ani dokonywać w nich zmian, zwłaszcza motywowanych politycznie; nie może również kontestować wyboru podręcznika przez komisję podręcznikową.
- Podręczniki powinny obowiązywać co do zasady przez czas obowiązywania podstawy programowej, tj. minimum przez 10 lat.

16. Nauki przyrodnicze i ścisłe w szkole. Jak zmienić nauczanie matematyki?

- Nauki przyrodnicze:
 - ✓ W szkole podstawowej należy do ok. 4 albo 5 klasy prowadzić jednolity przedmiot „Przyroda”, w ramach którego uczniowie będą zapoznawani zarówno (a) z naturalnymi

strukturami i zjawiskami przyrodniczymi i umożliwiające (b) prowadzenie prostych pokazów przez nauczyciela oraz doświadczeń przez uczniów.

- ✓ W ramach (a) zalecane są krótkie wyjścia nawet tuż poza szkołę, żeby pokazać rodzaje roślin, proste ekosystemy, np. łąkę, co od razu umożliwia pokazanie uczniom współzależności między ich mieszkańcami. Wskazane byłoby nawiązywanie wprost do ochrony środowiska, w szczególności uczulenie młodszych uczniów na to, że nawet najmniejsza ingerencja w ekosystem musi być dogłębnie przemyślana, aby nie dopuścić do jego dewastacji. Prace domowe powinny raczej obejmować rozwiązywanie konkretnych problemów niż rozwiązywanie zadań teoretycznych, bez konfrontacji ze strukturami i zjawiskami przyrodniczymi.
- ✓ Począwszy od klasy 5 szkoły podstawowej można wyodrębniać biologię, geografię, później fizykę i chemię, aby nauczyć precyzyjnego języka, który jest konieczny do dokładniejszego opisu zagadnień, jak również nauczania się opisu przyrody nie tylko poprzez struktury widoczne ale również na pewnym poziomie abstrakcji. Konieczne jest jednocześnie pamiętanie o ich blokowym powiązaniu i komplementarności. Lekcje fizyki, chemii, biologii i geografii należy ilustrować przykładami, które można odnosić do życia. Warto rozważyć inne rozłożenie materiału – na poziomie ogólności i przy odpowiednio atrakcyjnym sposobie przekazania wiedzy młodszy uczniowie mogą nawet łatwiej opanować niektóre uważane za trudne podstawy przyrodniczego i ścisłego objaśniania świata (podstawy mechaniki kwantowej, działanie mikroświata, zasada nieoznaczoności itp. itd).
- ✓ Materiał przewidziany w poszczególnych partiach cyklu i poszczególnych zindywidualizowanych programach matematyki należy, w miarę możliwości, zsynchronizować z lekcjami fizyki, chemii, geografii i biologii. Takie podejście spowoduje, że uczniowie będą mieli na bieżąco do dyspozycji aparat do opisu zjawisk fizycznych, prowadzenia obliczeń stechiometrycznych w chemii oraz narzędzia teoretyczne potrzebne dla rozumienia geografii i biologii. Po drugie uczniowie będą mogli uświadomić sobie, że matematyka jest świetnym językiem opisującym dużą część przyrody.
- ✓ Pomimo rozdzielenia przedmiotu „Przyroda” na przedmioty szczegółowe, należy rozważyć prowadzenie zajęć jednoczących te przedmioty. Można rozważyć dedykację 30% godzin w tym celu.
- ✓ W liceum powinno nastąpić profilowanie uczniów, z pozostawieniem szczegółowych przedmiotów przyrodniczych w I albo I i II klasie; szkołom powinno pozostawić się swobodę ułożenia materiału.
- ✓ Nauczanie biologii powinno być powiązane z przystępnie podaną wiedzą z zakresu fizjologii, medycyny, ekologii, psychologii. Winno wskazywać na bogactwo świata biologicznego i budować postawę racjonalnej troski o jego zachowanie wobec obecnych zagrożeń. Elementy wiedzy medycznej, psychologicznej oraz biologii człowieka powinny pomóc uczniom już od etapu szkoły podstawowej rozumieć samych siebie w biologicznym funkcjonowaniu i służyć jako obrona przed szerzącymi się postawami antynaukowymi. Nie ma uzasadnienia dla dopuszczania do edukacji alternatywnych teorii powodowanych ideologicznie (w tym wyznaniowo), a jednocześnie nauczyciele powinni mieć okazję wyjaśniania uczniom funkcjonujących obiegowo teorii kontrnaukowych.
- ✓ Wobec wprowadzenia wychowania seksualnego jako przedmiotu należy zwrócić uwagę na blokowe powiązanie treści nauczanych z materiałem przedstawianym podczas lekcji biologii.
- ✓ Lekcje przedmiotów przyrodniczych powinny stanowić okazję dla uczniów do opuszczenia zasadniczej przestrzeni szkolnej i kontaktu z naturą.
- ✓ W praktyce dydaktycznej metody podawcze muszą być równoważone przez prace projektowe, doświadczenia, metody angażujące uczniów i przyciągające ich uwagę.

- **Matematyka:**
 - ✓ Nauczanie matematyki uważamy za kluczowe i konieczne dla każdego rodzaju edukacji podstawowej i średniej. Opowiadamy się za utrzymaniem matury z matematyki. Tym niemniej inaczej niż dotychczas większą uwagę należy zwrócić na kontekstowe nauczanie przedmiotu. Uczniom należy wyjaśniać, do czego mogą posłużyć odbierane jako abstrakcyjne treści kształcenia, zarówno w ogólności w odniesieniu do poszczególnych działów matematyki, jak i szczegółowo, w odniesieniu do poszczególnych tematów. Nauczanie tego przedmiotu w szczególności nie powinno być realizowane w sposób stygmatyzujący lub represyjny. Należy przyjąć za naturalne i uwzględnić w sposobie kształcenia różne tempo pojmowania przedmiotu przez uczniów, uwarunkowane nie tylko ich zdolnościami, ale uwarunkowaniami ich umysłowości, zapamiętywania, wyobraźni, zdolności poznawczych. Tym niemniej, przy uwzględnieniu zróżnicowanego tempa nauki należy kształcenie matematyczne przedstawiać i traktować jako uniwersalnie dostępne, pokazywać jego przydatność i zachęcać do niego.
 - ✓ Należy rozważyć szczególne uwzględnienie funkcji nauczycieli wspomagających w odniesieniu właśnie do matematyki. Ich zadaniem byłoby wspomaganie w opanowaniu materiału tym z uczniów, którym pojęcie poszczególnych działów matematyki przychodzi z większym trudem, tak aby nie tworzyły się systemowe zaległości, pogłębiające się z każdą klasą. Należy w związku z tym rozważyć dofinansowanie takich nauczycieli z poziomu budżetu ministerialnego, tak aby system tego rodzaju wspomagania działał jednolicie na terenie całego kraju.
 - ✓ Nauczanie matematyki należy prowadzić od 1 klasy szkoły podstawowej. W liceum/technikum powinno nastąpić profilowanie nauczania, a ze względu na przyjęty profil klasy dostosowywać program przedmiotu do potencjalnie przydatnych w przyszłości partii materiału.
 - ✓ Matematykę należy w szczególności skorelować z pokrewnymi przedmiotami lub przedmiotami wykorzystującymi język matematyki – w stopniu ściślejszym niż dotychczas. Ze względu na zindywidualizowanie programów i zmniejszenie powszechnych podstaw programowych wymaga to ściślejszej współpracy nauczycieli poszczególnych szkół.
- **Geografia:**
 - ✓ Należy zwiększyć rangę nauczania geografii w stosunku do obecnego stanu, niezależnie od profilowania poszczególnych klas. Obecny stan, w którym większość uczniów uczestniczy w lekcjach geografii w wymiarze jednej godziny tygodniowo i to tylko w niektórych klasach należy uznać za wysoce niezadowalający. Pozbawia on znaczną część młodych obywateli realnej wiedzy o otaczającym nas świecie i umiejętności jego poznawania.
 - ✓ Nauczanie geografii musi być skorelowane z przedmiotami przyrodniczymi, a częściowo na początkowym etapie stanowić komponent przedmiotu przyrodniczego. Z kolei na etapie szkoły średniej odpowiednią wiedzę należy dostosować do ogólnego charakteru profilu.
 - ✓ Uczniowie powinni być w mniej hermetyczny niż dotychczas, ale wciąż pogłębiony sposób, nauczani geografii fizycznej, umożliwiającej rozumienie planety i sposobów jej funkcjonowania. Kluczowe jest zwiększenie uwagi poświęconej geografii politycznej i regionalnej, pozwalającej poznać bogactwo etniczne, językowe i kulturowe Europy i świata, a także położenie nacisku na topografię. Wiedza z zakresu geografii gospodarczej powinna pojawiać się kontekstowo, ale nie ciążyć nad programami, jak w edukacji doby PRL.
 - ✓ Nauczanie geografii powinno być od etapu szkoły podstawowej aż do końca szkoły średniej oparte na mapach i atlasach drukowanych oraz mapach i nowoczesnych materiałach dostępnych cyfrowo – jako że umiejętność korzystania z obydwu rodzajów

jest kluczowa. Przede wszystkim geografii należy uczyć z wykorzystaniem dużej ilości materiału ilustracyjnego i nowoczesnych technik.

- ✓ Należy przywrócić element krajoznawczy w dydaktyce geografii, uwzględnić objazdy krajoznawcze, pozwalające uczniom lepiej poznać ich własne miejsce zamieszkania i małą ojczyznę, kraj, a w miarę możliwości Europę. Wymaga to stworzenia publicznych programów tego rodzaju przedsięwzięć dla logistycznego i finansowego wspomnienia szkół i rodziców.

17. Nauczanie przedmiotów humanistycznych w szkole

- Dlaczego humanistyka jest niezbędna dla człowieka i obywatela
Wielu badaczy i obserwatorów życia społecznego dostrzega obecną słabość szkoły przede wszystkim w słabości humanistyki. Dlaczego jest ona tak istotna i czemu w powszechnym kryzysie wychowywania młodzieży, impasie relacji, zapaści jaka dokonuje się w więzach rodzinnych i społecznych, należy przede wszystkim i w pierwszej kolejności ratować humanistykę?
 - ✓ Nauki humanistyczne mają służyć zaspokajaniu potrzeb intelektualnych człowieka dążącego do wszechstronnego poznania rzeczywistości, służą tworzeniu podstaw światopoglądowych wynikających z założeń racjonalistycznych. Ich celem pozostaje opis badanej, zmieniającej się kulturowej rzeczywistości i określenie cech, przede wszystkim prawidłowości, związanych z jej przebiegiem.
 - ✓ Humanistyczne nauki o kulturze, jak sygnalizuje nazwa, są naukami o człowieku, o niektórych zwłaszcza aspektach jego działalności.
 - ✓ Humanistyczne wykształcenie nie jest i nigdy nie było, jedynie wiedzą. Jest wyjaśnianiem, spekulacją, analizą, interpretacją, inspiracją, światopoglądem, krytyką i interwencją.
 - ✓ Humanistyka poprzez poznanie i kontemplowanie prawdy przyczynia się do moralnego ukształtowania mądrego i prawego człowieka.
 - ✓ Demokracje potrzebują obywateli, którzy myślą, zachowują dystans wobec zmieniającej się rzeczywistości, a jednocześnie umieją, zarówno w polityce, jak i w życiu codziennym analizować różne warianty, scenariusze i opcje, często przyjmując punkt widzenia drugiego człowieka, z którym żyją wspólnie w wielokulturowym i pełnym różnorodnych poglądów społeczeństwie.
 - ✓ Reasumując nauki humanistyczne są potrzebne dla człowieka jako jednostki i dla człowieka jako obywatela.
- Jakie działania należy podjąć?
 - ✓ Wcześniej uświadamiać uczniów czym jest humanistyka, między innymi po to, aby wybór klasy w szkole średniej był świadomy
 - ✓ Koniecznie zintegrować nauczanie przedmiotów humanistycznych. Do przedmiotów podanych we wcześniejszym rozdziale o nauczaniu blokowym warto dodać wiedzę o filmie, teatrze, tańcu
- Działania w nauczaniu języka polskiego:
 - ✓ W szkole podstawowej głównym celem powinno być zainteresowanie kulturą, książką i wyrobienie potrzeb i nawyków czytelniczych, stosując naukę poprzez zabawę.
 - ✓ W starszych klasach należy uświadamiać celowość czytania, szczególnie zwracając uwagę na fakt, że czytamy nie tylko dla poznania jakiejś fabuły
 - ✓ Stosować metody aktywizujące pozwalające uczniowi w pełni uczestniczyć w zajęciach.
 - ✓ Należy przeanalizować aktualną listę lektur szkolnych zarówno w szkole podstawowej jak i ponadpodstawowej i podjąć decyzję, które z nich dla humanistycznego wykształcenia są niezbędne. Rosnąca liczba lektur przyczynia się tylko do ich nieczytania. Uczniowie ograniczają się do bryków, uważając, że ważna jest jedynie znajomość fabuły.
 - ✓ W każdej klasie uczniowie mogliby proponować 1-2 lektury, a w klasach wybierać je we wspólnym plebiscycie, co pozwoli również dowartościować literaturę współczesną
 - ✓ Literatura ma uczyć empatii, zrozumienia, umiejętności dyskursu.
 - ✓ Szkoła powinna być otwarta na dyskusję, uczyć uczestnictwa w debacie.

- ✓ Nauczyciel powinien częściej umożliwiać uczniom wypowiedzi ustne. Obecnie w związku z rozprzestrzeniającą się komunikacją za pomocą nowych technologii, młodzież ma prawdziwy problem z umiejętnością konstruowania wypowiedzi mówionej.
- ✓ Nauczyciel powinien mieć często możliwość prowadzenia lekcji poza klasą, wykorzystywać istniejące ścieżki dydaktyczne i edukacyjne w przestrzeni miejskiej lub wiejskiej.
- ✓ Należy ograniczyć do minimum testy, położyć nacisk na ćwiczenie wypowiedzi ustnych i tekstów różnych rodzajów, ćwiczyć umiejętności retoryczne i dyskursywne.
- ✓ Uczniowie powinni przynajmniej raz na dwa tygodnie ćwiczyć jakąś większą formę wypowiedzi pisemnej, a nauczyciel musi mieć obowiązek zrecenzowania jej, by uczeń otrzymał informację zwrotną.
- ✓ W szkole średniej należy zachować w nauczaniu literatury porządek chronologiczny.
- ✓ Zwrócić większą uwagę na treści językoznawcze, również w szkole ponadpodstawowej, a w nauczaniu stosować praktyczne ćwiczenia nie tylko z ortografii, interpunkcji, ale i gramatyki, by pogłębić świadomość ucznia, jak niezbędna jest to wiedza do poprawnego posługiwania się polszczyzną w mowie i w piśmie.
- ✓ Nauczając literackiej polszczyzny, należy jednocześnie dowartościować lokalne języki, dialekty i gwary.
- ✓ Wspólne nauczanie historii, literatury i kultury pozwoli uczniowi wniknąć, przybliżyć się do epoki i omawianych dzieł.
- Działania w nauczaniu historii i wiedzy o społeczeństwie
 - ✓ Należy bezwzględnie zlikwidować wprowadzony HiT i przywrócić wiedzę o społeczeństwie.
 - ✓ Historia powinna nadal znajdować się w każdej klasie, ale w różnym zakresie.
 - ✓ Nie należy usuwać w kontrze do obecnych prób zideologizowania nauczania historii ani jej marginalizować ani usuwać z edukacji powszechnej, niezależnie od opcji politycznej, która dojdzie do władzy. Historia jako przedmiot szkolny nie może stać się zakładniczką wizji ideologicznych konkretnych opcji politycznych.
 - ✓ Historia uczona w szkole powinna na etapie szkoły podstawowej kłaść mniejszy nacisk na systematyczny przegląd dziejów, daty, personalia i procesy, a bardziej służyć zainteresowaniu uczniów historią jako taką, w tym w ich bezpośrednim otoczeniu. Powinna pokazywać jak dzieje indywidualne i rodzinne (w tym rodzin i przodków samych uczniów), unikatowe i różnorodne, splatają się z historią miejsca zamieszkania, regionu i kraju. Powinna budzić zainteresowanie pamiątkami historycznymi, zabytkami, namacalnymi elementami rzeczywistości powstałymi w historii dawnej lub współczesnej. Od początku powinna zawierać elementy historii politycznej, wojskowej, gospodarczej, społecznej, historii życia prywatnego i gender, archeologii, dziedzictwa kulturowego – wszystkie jednak podane w sposób nowoczesny, intrygujący uczniów, pozwalający im się zaangażować, nie-europocentryczny, inkluzywny, angażujący do wspólnych odkryć i realizacji projektów i dyskusji. Lekcje historii, zgodnie z ogólnym kierunkiem naszych postulatów, powinny skłaniać nauczycieli do innowatywności, dawać możliwość częstego opuszczania przestrzeni klasy, stymulować samodzielną późniejsze odkrywanie historii otaczającej uczniów.
 - ✓ Miejszem dokładniejszego, systematycznego przeglądu dziejów od starożytności po XXI w. winna być szkoła średnia. Uważamy, że dla umiejętności ułożenia rzeczywistości w kontekście historycznym w przyszłym życiu prywatnym i publicznym dorosłych, otwartych na świat obywateli taki systematyczny przegląd historii jest nadal potrzebny, a w warunkach czteroletniej szkoły średniej – wykonalny. Pozostawienie historii starożytnej w programie uzasadnione jest ogromnym wpływem epoki na ukształtowanie się podstaw cywilizacji europejskiej i wielu kodów kulturowych, do których wciąż się odwołujemy; obecności epok następnych nie trzeba uzasadniać. Materiał powinien odnosić się do najnowszych ustaleń nauki, przeplatać historię Polski i powszechną w zrozumiałych powiązaniach. Obsesja dat dziennych i wyabstrahowanych wydarzeń uczonych pamięciowo musi ustąpić w ewaluacji ocenie koherentnego rozumienia całości procesów

historycznych. Fakty i detale można i należy podawać, ale nie należy ich wszystkich wymagać w procesie oceniania.

- ✓ W nauczaniu historii zwrócić uwagę nie tylko na przegląd dziejów, ale i głębsze wnikanie w historię, wykorzystywanie regionalistyki, historii rodziny, materiałów audiowizualnych.
- ✓ Nie należy rozdzielać historii Polski i historii powszechnej, a tego rodzaju pomysły należy ostatecznie ukrócić. Nie da się wyłączyć historii ziem polskich z europejskiego i światowego kontekstu od średniowiecza do współczesności.
- ✓ Materiał dotyczący historii Polski musi, pokazując historię państwa i narodu polskiego, obejmować także w większym niż obecnie zakresie wszystkie grupy etniczne, kulturowe i religijne Rzeczypospolitej, w tym ze szczególnym uwzględnieniem Żydów, ale także Rusinów, Białorusinów, Ukraińców, Litwinów, Ormian, Romów i Sinti, Karaimów. Nie może lekceważyć podmiotowości i tożsamości Ślązaków i Kaszubów.
- ✓ Nie pomijając kontekstów narodowo-wyzwoleńczych, należy co do zasady usunąć przewagę wątku martyrologicznego z logiki nauczania historii Polski. Nie należy również skupiać się wyłącznie na jej dziejach polityczno-wojskowych. Historia najnowsza musi być adekwatnie umieszczona w programach, ale nie może się to odbywać kosztem poprzednich równie ważnych epok.
- ✓ W procesie znajdowania miejsca dla historii w odideologizowanej, nowoczesnej szkole należy uwzględnić głos ekspertów – akademickich dydaktyków historii i ekspertów akademickich, w opinie Polskiego Towarzystwa Historycznego i towarzystw regionalistycznych, głosy nauczycieli-praktyków itp.

- łacina i greka w szkole

Zagrożony język. Dlaczego powinniśmy uczyć łaciny?

Nowa reforma sprawi, że łacina zniknie ze szkół. Łacinnicy biją na alarm, że to odwrócenie się od Europy i barbaryzacja. – *Albo polska młodzież nadal będzie się uczyć łaciny, by zachować kontakt z elitami wykształconej starej Europy, albo zostaniemy zredukowani do bycia zasobnikiem siły roboczej* – grzmi prof. Gościwił Malinowski, szef Polskiego Towarzystwa Filologicznego, które walczy o zachowanie łaciny obecnej w europejskim szkolnictwie od czasów rzymskich. Przez moment planowano likwidację matury z łaciny, ale dzięki akcji łacinników „Polska w Europie, łacina w szkole” udało się ją jeszcze zachować. W dyskusji o przyszłości łaciny jej obrońcy podkreślają to, co najważniejsze – bez łaciny nie da się zrozumieć i badać ani opartej na antyku, rzymskim prawie i chrześcijaństwie cywilizacji europejskiej, ani nawet naszej własnej. W krajach Europy Zachodniej, gdzie poziom powszechności nauczania łaciny wynosi ok. 20 proc., młodzież zaczyna się jej uczyć wcześniej i nadal stanowi ważny składnik kształcenia humanistów. Najlepiej wygląda to we Włoszech (ok. 40 proc.), Niemczech i Austrii. Język Cyserona nie jest łatwy, wymaga pracy i uczy dyscypliny (co zresztą wielu nadal bardzo sobie chwali), dlatego jego nauki nie powinno się odkładać. Wiedzą to Anglosasi, którzy stali się ostatnio zapalonymi kustoszami łaciny, bo choć w Wielkiej Brytanii w publicznych szkołach uczy się jej zaledwie 15 proc. uczniów, w tych elitarnych odsetek sięga 70. Niektórzy organizują wręcz lekcje łaciny kilkuletnim dzieciom, co nie dziwi, skoro w badaniu aż 85 proc. Anglików mających łacinę w szkole polecało jej naukę swemu potomstwu. Najbardziej zmotywowani są Amerykanie, którzy nie zastanawiają się, czy, tylko jak najlepiej uczyć łaciny, dlatego odważyli się odejść od starego typu nauczania i sięgnąć po metody aktywne, jak w językach nowożytnych. *Może warto w kryzysie łaciny dopatrywać się plusów, jak chociażby powstania nowych metod jej uczenia. Może wcale nie wchodzimy w wieki ciemne, tylko odkrywamy łacinę na nowo, co odmieni Europę tak, jak na początku renesansu odmieniło ją odkrycie starożytności.*

Uważamy, że łacinie powinno przywrócić się należnej jej miejsce w polskiej edukacji.

- ✓ łacina/greka powinna być przede wszystkim w klasach humanistycznych, fakultatywnie w przyrodniczych i medycznych, a także dostępna dla innych chętnych uczniów.
- ✓ Należy uświadomić jej znaczenie w kontekście cywilizacyjnym, tradycji i tożsamości historycznej Polski, ale także dla rozumienia dzisiejszego świata i przydatności w nauczaniu języków obcych.

- ✓ Nauka języków klasycznych winna być jak najdalsza od przymusu i wyśrubowanych wymogów, a powinna zainteresować.
- ✓ Mimo stosowania metody nauczania języków wymarłych (ewentualnie, choć niekoniecznie) można skorzystać z metody jak dla języków obcych, korzystając z dorobku *latinitas viva*.
- ✓ Nauczanie języków klasycznych należy powiązać z kulturą śródziemnomorską i cywilizacją antyku, ale bez uszczerbku dla nauki języka.
- ✓ Na naukę chociaż jednego z języków klasycznych należy przeznaczyć 2 godziny tygodniowo przez 3 lata.
- ✓ Warto rozważyć i dotować nauczanie hebrajskiego w niektórych szkołach dla chętnych z dodatkowym zapoznaniem uczniów z kulturą Żydów polskich.
- Filozofia/etyka w szkole
 - ✓ Przez wiele wieków filozofia była utożsamiana z dążeniem do mądrości, pragnieniem odkrycia natury świata, odwagą myślenia wbrew utartym schematom i opiniom. Powoli, w ramach rozwoju ludzkich kwalifikacji cywilizacyjnych, zaczęły się z niej wyodrębniać różne teorie, dyscypliny i dziedziny poznania. Z polskiej szkoły jako kolejna nauka humanistyczna (a właściwie baza humanistyki) praktycznie zniknęła filozofia. Uważamy, że jest niezbędne, by do niej powrócić.
 - ✓ Filozofia z etyką powinna być w klasach humanistycznych 2-3 lata po 1 godz. tygodniowo
 - ✓ W pozostałych klasach powinno nauczać się etyki przez 2 lata po 1 godzinie tygodniowo.
- Wiedza o kulturze
 - ✓ Wiedza o kulturze jest obecnie przedmiotem szkolnym. Trwa 1 rok i nie pozostawia w pamięci uczniów wiele wiedzy. Powinna być elementem bloku przedmiotów humanistycznych. Uczeń zapoznający się z historią i literaturą np. średniowiecza powinien w tym samym czasie poznawać kulturę danej epoki. Taka nauka byłaby bardziej efektywna. Autonomia szkoły umożliwi właściwe umieszczenie jej w organizacji zajęć.
 - ✓ Zapoznając młodzież z dorobkiem kultury nie ograniczać się jedynie do kultury europejskiej, ale uświadomić im, że istnieją jeszcze w świecie inne kultury.
- Nauczanie artystyczne i muzyczne; kultura w szkole
 - ✓ Szkoła powinna zapewnić miejsce na kontakt z kulturą.
 - ✓ Sztuka, muzyka ma dawać radość w szkole, otwierać perspektywy, dawać możliwości ekspresji.
 - ✓ Należy wprowadzić liberalne ocenianie lub zrezygnować z oceniania tych przedmiotów.
 - ✓ Należy doceniać każdego ucznia, zapobiegać zrażaniu się dzieci i młodzieży wobec niepowodzeń.
 - ✓ Zakładamy integrację przedmiotów artystycznych z możliwością pogłębienia danej ścieżki.
 - ✓ Powinno umożliwić się szkołom wdrożenie własnych programów i kultywowanie sprawdzonych programów autorskich.
 - ✓ Powinno wdrożyć się ułatwienia proceduralne związane z zatrudnianiem artystów i pasjonatów, ludzi kultury i sztuki, którzy często nie posiadają przygotowania pedagogicznego, bo nauczanie nie jest ich głównym zajęciem. Kontakt z artystami będzie naszym zdaniem bezcenny.
 - ✓ Powinno traktować się przedmioty artystyczne z taką samą uważnością, jak inne przedmioty nauczane w szkole, co nie jest obecnie częstą praktyką.
 - ✓ Muzykę i plastykę należy wprowadzić w szkole podstawowej od pierwszej klasy do klasy szóstej. Od klasy szóstej i w szkole ponadpodstawowej należy umożliwić fakultatywne zajęcia wybrane przez uczniów po 2 godziny tygodniowo.
 - ✓ W szkołach ponadpodstawowych powinno się wzbogacić program przedmiotów artystycznych o teorię i historię sztuki.
 - ✓ W miarę możliwości szkół dobrze byłoby wprowadzić do programu zajęcia teatralne z wykorzystaniem na nich umiejętności uczniów nabytych podczas innych zajęć artystycznych. Doświadczenia szkół mających takie zajęcia wskazują, jak wiele korzyści

przynoszą uczniom. Nie tylko pozwalają wykazać się aktywnością artystyczną, rozwijać swoje różne uzdolnienia (teatr jest przecież syntezą sztuk), ale pełnią wielką rolę w procesie wychowawczym. Uczą współpracy, odpowiedzialności za siebie i zespół, budują bardzo silne więzi emocjonalne.

- ✓ Postulujemy przeznaczyć 1 godzinę wf na zajęcia z tańca.
- ✓ Niezbędnym jest przygotowanie klas szkolnych na pracownię do nauczania przedmiotów artystycznych.
- ✓ Należy zaplanować w budżetach szkół środki finansowe niezbędne do nauczania tych przedmiotów.
- ✓ Powinno stworzyć się możliwość podzielenia się efektami pracy na zajęciach artystycznych ze społecznością szkolną w formie wystaw, spektakli, koncertów.
- ✓ Powinno się stworzyć możliwości poznania przez uczniów dorobku artystycznego zarówno polskiego jak i światowego poprzez uczestniczenie z dziećmi i młodzieżą w konkursach, wystawach, koncertach, spektaklach teatralnych dostosowanych do etapu rozwojowego.

18. Nauczanie języków obcych

- Nauczanie języków obcych jest immanentnie związane z nauczaniem języka polskiego i czytaniem w języku polskim. Ubogie słownictwo czynne i bierne oraz uboga gramatyka języka ojczystego to utrudnienie, a czasem uniemożliwienie pełnowartościowej nauki języka obcego.
- Język angielski powinien być nauczany w każdej polskiej szkole (jako pierwszy lub drugi język obcy).
- Dwujęzyczność jest wartością, dlatego nie można traktować po macoszemu nauczania drugiego języka.
- Zajęcia nauczania języka powinny odbywać się w niewielkich grupach.
- Nie zawężać nauczania tylko do języków kongresowych (za języki kongresowe uznawane są: język rosyjski, hiszpański, włoski, niemiecki, angielski, francuski). Warto byłoby sięgnąć po rzadszą alternatywę.
- Warto zwrócić uwagę na indywidualne potrzeby uczniów – mniej uzdolnionych a także wybitnie uzdolnionych.
- W nauczaniu częściej stosować narzędzia pozapodręcznikowe : szerokie wykorzystanie filmu, ebooka, innych wartościowych materiałów audio-video, umożliwić alternatywną ścieżkę pozwalającą rozwijać umiejętności pisarskie, dającą większą wiedzę gramatyczną.
- Problemem społecznym w Polsce jest używanie języka obcego nauczzonego. Trzeba dążyć do przełamania tych zahamowań. Na lekcjach języków obcych, zwłaszcza po opanowaniu niezbędnych podstaw przez uczniów, należy unikać komunikacji w języku ojczystym. Wskazane byłoby co jakiś czas spotkania z native speakerem. Najlepsze rezultaty daje postawienie ucznia w sytuacji konieczności używania języka. Dlatego warto wspierać finansowo wyjazdy zagraniczne, zagraniczne szkoły letnie, inspirować wymianę młodzieży szkolnej.
- Należy zwrócić uwagę na wyrównywanie szans w mniejszych ośrodkach i szkołach wiejskich, a także w niektórych dzielnicach szkół wielkomiejskich.
- Należy zrewidować i zweryfikować nauczanie języka polskiego mniejszości etnicznych oraz skłaniać do nauki języków tych mniejszości jako drugiego języka uczniów polskojęzycznych zamieszkałych na tym samym terenie.

19. Przekazywanie otwartego na inność patriotyzmu; tolerancja; Europa w szkole; demokracja w nauczaniu i praktyce postępowania w szkole

- Przekazywanie otwartego na inność patriotyzmu
 - ✓ Szkoła powinna prowadzić edukację patriotyczną. Wychowanie patriotyczne jest wpisane w podstawę programową. Należy jednak unikać ograniczania działań do oficjalnych apeli czy uroczystości państwowych, na które deleguje się młodzież szkolną a odbieranych często jako nudny patriotyczny obowiązek.

- ✓ Zamiast wprowadzać abstrakcyjne i patetyczne terminy związane z patriotyzmem, lepiej w młodszych klasach poprzez poznawanie małych ojczyzn (osiedla, dzielnicy, miasta lub wsi) i działanie na ich rzecz wytwarzać poczucie przynależności do miejsc i ich historii.
- ✓ Preferować patriotyzm otwarty, tolerancyjny, definiowany przez przywiązanie do języka, kultury, społeczności, a nie tylko lojalistycznych zachowań wobec państwa i społeczeństwa.
- ✓ Wyważenie między patriotyzmem pracy i patriotyzmem obywatelskim a patriotyzmem walki (ukazanie szerokiego spektrum postaw).
- ✓ Preferować pacyfistyczność patriotyzmu z założeniem dopuszczenia tylko wojny obronnej.
- ✓ Umożliwić nauczycielom pokazywanie konkretnych przykładów patriotów i zachowań patriotycznych niekoniecznie związanych wyłącznie z wielkimi bohaterami; przybliżać takie postawy również poprzez historię rodzin uczniów.
- ✓ Należy dopuścić różne definiowanie i odczuwanie patriotyzmu.
- ✓ Wykazywać różnice między patriotyzmem a nacjonalizmem, ksenofobią
- ✓ Uświadamiać, że Polska to nie tylko Polacy
- ✓ Nie wykluczać etnosów z narodu i nie odmawiać im prawa do polskiej przynależności narodowej i udziału w życiu publicznym
- ✓ Konieczność wskazywania swobody tożsamości, osadzania tożsamości narodowej, etnicznej w szerokim spektrum tożsamości (lokalnych, regionalnych itp.).
- ✓ Konieczność podkreślania roli demokratycznego państwa prawa, szacunku dla innych narodów i grup.
- ✓ Refleksyjne i kiedy to możliwe radosne, ale przede wszystkim mądre obchodzenie świąt państwowych, z których nikt nie jest wykluczany.
- ✓ Nieopieranie obsesyjne patriotyzmu wyłącznie na historii.
- ✓ Nauczanie racjonalnego oceniania własnej historii, unikanie pedagogiki wstydu i pedagogiki pychy.
- ✓ Wpajanie szacunku dla symboli państwowych ale nie na sposób nacjonalistyczny. W sposób zgodny z prawem (konstytucją i odnośną ustawą), ale pokazujący ich kontekst historyczny i patriotyczno-państwowy, a nie nacjonalistyczny. Symbole narodowe jako służące społeczeństwu, a nie totemiczne znaki, przedmiot bezrefleksyjnej idolatrii.
- ✓ Kształtowanie dbałości o pamięć historyczną, troski o otoczenie, unikając form zniechęcających uczniów.
- ✓ Prowadzić dyskusje na temat różnych postaw patriotycznych nie tylko na godzinach wychowawczych, ale podczas omawiania różnych treści na lekcjach języka polskiego, historii, wos-u czy geografii.
- ✓ Troskę o dobro wspólne, działania na rzecz ochrony i poprawy stanu środowiska oraz przestrzeganie prawa traktować jako wyraz patriotyzmu.
- ✓ Stwarzać warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.
- Tolerancja
 - ✓ Uczeń powinien czuć się w szkole dobrze bez względu na pochodzenie, narodowość, kolor skóry, stan zdrowia, stan ekonomiczny, tożsamość płciową czy wyznawaną religię – przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela. Jest ona nienaruszalna.
 - ✓ W szkole każdemu zapewnia się wolność wyrażania swoich poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji.
 - ✓ Niedopuszczalna jest dyskryminacja dzieci przewlekłe chorych i posiadających orzeczenia i niepełnosprawności, nie można ich nauczania ograniczać wyłącznie do nauczania indywidualnego, domowego.

- ✓ Należy stosować najwyższe europejskie standardy i *benchmark statements* (deklaracje wzorcowe) w stosunku do uczniów i pracy szkoły tak, aby unikać dyskryminacji i uczyć tolerancji.
- ✓ Za szkołą europejską należy przywrócić elementy nauczania antydyskryminacyjnego i równościowego (anihilować skutki rozporządzenia z 2017 r. usuwającego zapis o prowadzeniu nauczania antydyskryminacyjnego), dopuszczenie edukatorów zewnętrznych po weryfikacji przez dyrektora szkoły.
- ✓ Wzorem poszanowania innych i tolerancji winien być w szkole nauczyciel. Powinien być uwrażliwiony na nieakceptowalne postawy uczniów, tym bardziej że dyskryminowani często nie mówią o swoich problemach.
- Europa w szkole
 - ✓ Należy przywiązywać ogromną wagę do nauczania o Unii Europejskiej i instytucjach europejskich.
 - ✓ Nauczanie o UE powinno być ważnym komponentem przedmiotu wiedzy o społeczeństwie, historii, geografii.
 - ✓ Należy zapoznawać z podstawowymi aktami prawnymi, kompetencjami Unii, zachęcać do niekierunkowanej dyskusji na temat przyszłego rozwoju UE.
 - ✓ Poznawanie UE można realizować poprzez wymiany uczniowskie, relacje między szkołami
 - ✓ Wprowadzając elementy patriotyzmu europejskiego nie wiązać immanentnie postawy proeuropejskiej z patriotyzmem – to zniechęca młodzież
 - ✓ Nauczanie przez wiedzę o Unii, dyskursywne, proeuropejskie, ale z dopuszczaniem całościowego spektrum poglądów
 - ✓ Wspieranie projektów proeuropejskich
- Demokracja w nauczaniu i praktyce postępowania szkoły
 - ✓ Należy wzmacniać istniejące instytucje demokratyczne w szkole szczególnie rolę samorządu uczniowskiego, który często może organizować w szkole różne akcje i imprezy, ale na kształt życia szkoły i jej problemy nie ma większego wpływu.
 - ✓ Należy zwrócić uwagę na upodmiotowienie uczniów.
 - ✓ Wspieranie procesów dyskusji; nauczanie merytorycznego odnoszenia się do wyrażanych stanowisk
 - ✓ Pamiętając, że społeczność szkolną tworzą nauczyciele w radzie pedagogicznej, uczniowie i rodzice wzmacniać elementy demokracji deliberatywnej w tych środowiskach.
 - ✓ Należy dążyć do sytuacji, w której wszyscy członkowie społeczności szkolnej będą mieli poczucie sprawczości i odpowiedzialności za wspólne miejsce, jakim jest szkoła.

20. Religia w szkole czy w kościele?

- Szkoła ma mieć charakter świecki, dlatego postulujemy wyprowadzenie zajęć religii ze szkół publicznych (zmiana nie wymaga zmiany w konstytucji, ale wymusza renegocjację konkordatu ze Stolicą Apostolską, a także zmiany treści ustaw. m.in. art.12 ustawy o systemie oświaty).
- Uważamy, że powinien być wprowadzony zakaz finansowania edukacji wyznaniowej przez państwo.
- Można dopuścić lekcje religioznawstwa/etyki z zakazem ich prowadzenia przez katechetów i duchownych.
- Treści dotyczące historii religii i jej roli w literaturze oraz obiektywizujące przedstawienie podstawowych zasad poszczególnych wiar może odbywać się w ramach języka polskiego i historii.
- Należy zlikwidować rekolekcje w czasie zajęć szkolnych.
- Powinien być wprowadzony zakaz prowadzenia lekcji wychowania seksualnego jako drugiego przedmiotu przez katechetów i duchownych.
- Wyraźny, ale zdroworozsądkowy zakaz agitacji wyznaniowej w szkole.
- Uroczystości religijne powinny odbywać się poza szkołą.
- Należy umożliwić pełną swobodę organizacji zajęć wyznaniowych odbywanych poza szkołami, jak długo przekazywane treści nie godzą w obowiązujące prawo polskie.

- W związku z usunięciem religii ze szkoły, przedmiot o nazwie religia – w jej poszczególnych konfesyjnych mutacjach – nie byłby dopuszczony jako przedmiot maturalny

21. Rola rodziców w szkole, ich samorządność; nauczanie domowe

- Rola rodziców w szkole, ich samorządność;
 - ✓ Ramy prawne określające definicję rodzica i regulujące rolę rodziców są wystarczające, należałoby tylko urealnić je w praktyce i ujednolicić w poszczególnych rodzajach szkół.
 - ✓ Należy zachęcać rodziców, w tym systemowo, do większej partycypacji i poczucia odpowiedzialności nie tylko za dobrostan i wyniki w nauce własnego dziecka, ale za szkołę jako wspólnotę.
 - ✓ Należy rozważyć utworzenie obok rad rodziców lub zamiast nich rady szkoły. Jest rzeczą słusniejszą dyskutowanie o sprawach szkoły z udziałem wszystkich stanów szkolnych.
 - ✓ W praktyce szkoły warto przededefiniować zebrania z rodzicami, dbać o ich partnerski klimat przy jednoczesnym utrzymaniu autorytetu nauczyciela, opartym na merytorycznych umiejętnościach i empatii.
 - ✓ Uzupełnieniem obligatoryjnych i nieobowiązkowych zebrań z rodzicami są i powinny być indywidualne konsultacje rodziców z wychowawcami i nauczycielami.
 - ✓ Należy eliminować z życia szkoły tendencję do nieuzasadnionego merytorycznego nacisku rodziców na podwyższanie ocen uczniów.
 - ✓ Warto stosować systematyczne formy wymiany poglądów, doświadczeń i wiedzy przełamujące społeczny dystans nauczycieli od rodziców. Można np. organizować mieszane grupy pracujące nad wspólną strategią podejmowanych w klasie i szkole działań. Potrzebne jest wówczas sukcesywne identyfikowanie trudności oraz ich przyczyn – źródeł kłopotów oraz analizowanie zarówno źródeł problemów, jak i zarysowywanie sposobów ich rozwiązania. Warto stosować losowe dobieranie uczestników zespołów mieszanych pracujących nad problemem merytorycznym.
 - ✓ Przydatne są takie formy, które pokazują rodzicom pracę szkoły i uczniów np. spektakle teatralne, koncerty, wystawy.
 - ✓ Należy wprowadzić realne formy współdecydowania o szkole rodziców i uczniów.
- Nauczanie domowe

Według danych z ostatnich lat edukację domową, wynikającą z art.37 prawa oświatowego, pobiera kilkanaście tysięcy uczniów.

 - ✓ Naszym zdaniem edukacja domowa, aby była efektywna, nie powinna trwać dłużej niż do końca szkoły podstawowej.
 - ✓ Państwo powinno zadbać o jak najprzyjaźniejszą edukację szkolną, wówczas bodźce do prowadzenia edukacji domowej będą mniejsze.
 - ✓ Edukacja domowa nie powinna przyczyniać się do powstawania enklaw kontrkształcenia albo fakultatywnego kształcenia fundamentalistycznych grup religijno-wyznaniowych. Nie ma natomiast powodu, by kształcenie domowe rugować całkowicie z systemu edukacyjnego, o ile materiał, organizacja i postępy będą monitorowane.
 - ✓ Warto zachęcać do grupowego nauczania domowego.

Wady edukacji domowej:

 - ✓ Brak finansowania przez państwo
 - ✓ Zależność od rodzica
 - ✓ Zależność finansowa rodzica – często przestaje pracować zawodowo
 - ✓ Socjalizacja – dla wielu osób wadą edukacji domowej jest mały kontakt z rówieśnikami. Niektórzy obawiają się późniejszych problemów dziecka np. z nawiązywaniem nowych kontaktów, choć badania w Stanach Zjednoczonych nie potwierdzają tezy, jakoby dzieci edukowane w domu miały problemy z socjalizacją. W Polsce nikt jeszcze takich badań nie przeprowadził.
- Godzina do dyspozycji wychowawcy

- ✓ Prawo oświatowe szczegółowo określa zadania wychowawcy klasy. Funkcja nauczyciela-wychowawcy (klasy lub grupy uczniów w zależności od organizacji szkoły) powinna zostać utrzymana, z możliwością zróżnicowania pomiędzy statutami szkół i przy uwzględnieniu zróżnicowania ról na poszczególnych etapach nauczania szkolnego.
- ✓ Funkcja ta powinna być powierzana wyłącznie nauczycielom najlepiej przygotowanym pod względem psychologiczno-pedagogicznym oraz sprawdzonym w tej roli, potrafiącym się postawić w roli rzecznika i pomocnika uczniów.
- ✓ Nauczyciele wychowawcy powinni podlegać stosownym szkoleniom biorącym pod uwagę zmieniające się uwarunkowania w środowisku uczniowskim
- ✓ Tak zwana godzina wychowawcza powinna pozostawać w programach szkół, ze swobodą dookreślenia precyzyjnych tematów przez nauczycieli
- ✓ Planując tematykę godzin wychowawczych nauczyciel powinien brać pod uwagę specyfikę swojej klasy i tematy interesujące uczniów
- ✓ Godzina ta nie powinna służyć wyłącznie sprawom administracyjnym, ale także omówieniu z uczniami bieżących problemów życia szkoły bądź spraw poruszających uczniów
- ✓ Ważnym komponentem powinny być sprawy obywatelskie i społeczno-polityczno-prawne, przygotowujące młodzież do ról obywatelskich i funkcjonowania jako ludzi dorosłych, zwłaszcza w tych klasach, które nie mają wos-u.
- ✓ Metody zajęć podczas godzin wychowawczych powinny w jak najmniejszym stopniu opierać się na wykładzie nauczyciela i narzucaniu postaw, częściej należy korzystać z formy debat angażujących uczniów w poruszane tematy.
- ✓ Godziny do dyspozycji wychowawcy nie zastąpią indywidualnych rozmów z uczniami w celu wyjaśnienia ich problemów pomocy etc.
- ✓ Oceny ze sprawowania/zachowania powinny być zniesione. Należy wypracować inny system nagradzania uczniów wyróżniających oraz korygowania zachowań nieakceptowalnych.

22. Status nauczyciela i zawodów pokrewnych – dobór, kształcenie, rozwój, motywacja

- Dobór, kształcenie, rozwój, motywacja nauczycieli
 - ✓ Należy – podkreślamy to w tym miejscu raz jeszcze – uczynić wszystko, by przywrócić wysoką rangę społeczną zawodowi nauczyciela.
 - ✓ Do zawodu nauczyciela predestynowani powinni być ci absolwenci studiów ze specjalnością nauczycielską etc., dla których zawód nauczyciela jest pasją i elementem etosu, a których cechy charakteru i stan zdrowia wskazują ich jako najlepszych kandydatów do pracy z młodzieżą.
 - ✓ Należy rozważyć przywrócenie testów i badań psychologicznych przed dopuszczeniem do wykonywania zawodu.
 - ✓ Nauczanie w szkołach średnich powinno być dopuszczane tylko dla absolwentów studiów magisterskich ze specjalnością nauczycielską – istniejące przepisy warunkujące to zastrzeżenie należy utrzymać, niezależnie od tego, który rząd je wprowadził.
 - ✓ Należy doprowadzić do stworzenia średnich szkół pedagogicznych (ale specjalności nauczycielskie na studiach nadal byłyby dostępne także dla absolwentów liceów ogólnokształcących i techników) – ukończenie szkoły średniej pedagogicznej wraz z uzyskaniem licencjatu kierunkowego uprawniałby do nauczania w szkole podstawowej.
 - ✓ Należy skasować możliwość uzyskiwania uprawnień psychologiczno-pedagogicznych w drodze szkoleń i studiów podyplomowych w wymiarze 270 godzin.
 - ✓ Nauczyciele powinni być zarówno przygotowywani psychologicznie, jak i sprawdzani psychologicznie na wstępnych etapach pracy (rola psychologa szkolnego).
 - ✓ Uczelnie prowadzące kierunki studiów ze specjalnością nauczycielską winny nie przyznawać uprawnień nauczycielskich osobom, które odbywając specjalność i praktyki dowiodą, że nie powinny pracować z dziećmi i młodzieżą – czynniki rekrutacyjne na poszczególne kierunki studiów nie powinny mieć tu żadnego znaczenia.

- ✓ Chociaż specjalności nauczycielskie na uczelniach zostały skutecznie i we właściwym kierunku zmodernizowane, należy kłaść dalszy nacisk na etap praktyk oraz adekwatność przedmiotów teoretycznych; w większym niż dotychczas stopniu należy brać pod uwagę publikacje metodyczne zagraniczne, aby zapoznawać z najnowszymi osiągnięciami, metodami itp., nie na zasadzie ich kopiowania, ale rozważania przydatności i testowania ich (z poszanowaniem prawa nauczyciela do autonomicznego doboru treści, metod i technik)
- ✓ Przy zatrudnieniu nauczyciela dyrektor szkoły winien brać pod uwagę opinię opiekunów praktyk oraz poprzedniego pracodawcy w szkolnictwie, z prawem niezależnego zasięgnięcia takiej opinii (co nie będzie uważane za naruszenie RODO). W powyższym nie może być brana pod uwagę jako czynnik wykluczający gama chorób afektywnych nierzutujących na kontakty z dziećmi i młodzieżą, tożsamość płciowa, transpłciowość, przebyte choroby somatyczne, pomniejsze specyficzne cechy osobowościowe. Nauczycielowi/kandydatowi jednocześnie przysługuje ochrona przed dyskryminacją.
- ✓ Doniosła jest i powinna zostać w praktyce zwiększona rola hospitacji i superwizji merytorycznej, dokonywanej przez starszych nauczycieli, a także hospitacji psychologiczno-pedagogicznych, dokonywanych przez pedagogów i psychologów szkolnych; wzrosnąć powinno także znaczenie stażu.
- ✓ Nauczyciel opiekujący się studentami-praktykantami powinien otrzymywać za swą funkcję dodatek do wynagrodzenia, płacony bezpośrednio przez właściwe ministerstwo, a nie przez uczelnie, które w zależności od możliwości finansowych opłacają nauczycieli różnymi stawkami, w większości bardzo niskimi.
- ✓ W dofinansowaniu rozwoju zawodowego nauczyciela należy uwzględnić w większym stopniu i promować także zakupy książek, nowoczesnych cyfrowych materiałów dydaktycznych a także krajowej i międzynarodowej wymiany nauczycielskiej.
- ✓ Nauczycieli wszystkich przedmiotów należy wspierać także na każdym etapie kariery zawodowej w pogłębianiu kompetencji nabytych i w uzyskiwaniu nowych; z osobna dotyczy to nauki języków obcych, bez czego nauczyciel nie jest w stanie korzystać z międzynarodowej literatury metodycznej.
- Karta Nauczyciela powinna zostać utrzymana, przeanalizowana i zweryfikowana w poszczególnych artykułach, także uaktualniona (art. 90), ale co do praw i materii pozostawiona. Powinno się nią objąć wszystkie szkoły, w tym niepubliczne. Materie karty powinny zostać włączone do jednej ustawy generalnej
- Proponujemy następujące zmiany w Karcie Nauczyciela (przy założeniu, że finalnie byłaby ona wraz z innymi ustawami szkolnymi włączona w jednolity *Kodeks szkolny*):
 - ✓ art. 1.2 – opowiadamy się za utrzymaniem uniwersalizmu definicji nauczyciela – Karta powinna obejmować i chronić wszystkie dotychczasowe kategorie nauczycieli;
 - ✓ art. 3.1a – definicję i uprawnienia nauczycieli szkół za granicą w rozumieniu Karty należy uzgodnić z systemami prawnymi państw pobytu, ale zwłaszcza z prawodawstwem UE (podobnie rozdział 3b dot. awansu zawodowego nauczycieli szkół za granicą);
 - ✓ art. 3.2b – należy zdefiniować poprawnie szkoły artystyczne, unikając błędu *idem per idem*;
 - ✓ rozdz. 2, 'Obowiązki nauczyciela' – należy uzupełnić o rozdziały o 1. obowiązkach ucznia, 2. prawach nauczyciela, 3. prawach ucznia;
 - ✓ art. 6.4 – proponujemy następujące brzmienie: *[Nauczyciel obowiązany jest:] kształcić i wychowywać młodzież w umiłowaniu Ojczyzny, w poszanowaniu Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, przyrody, dziedzictwa kulturowego i dobra wspólnego, w atmosferze wolności sumienia i szacunku dla każdego człowieka oraz jego godności i wynikających z niej praw człowieka;*
 - ✓ art. 6.5 – proponujemy następujące brzmienie: *[Nauczyciel obowiązany jest:] dbać o kształtowanie u uczniów postaw moralnych i obywatelskich zgodnie z ideą demokracji,*

pokoju i przyjaźni między ludźmi ~~różnych narodów, ras i światopoglądów~~ ludźmi w całej ich różnorodności;

- ✓ art. 6a.1g – gwarantujący wolność nauczyciela i dyrektora od negatywnej oceny ze względu na przekonania religijne i poglądy polityczne należy bezwzględnie pozostawić i wzmocnić jego rzeczywiste funkcjonowanie w obronie przed potencjalnymi pokusami rządzących;
- ✓ art. 6a.5 – opinia samorządu uczniowskiego w ocenie pracy nauczyciela przez dyrektora powinna być czynnikiem obligatoryjnym, z kolei samorząd powinien obowiązkowo konsultować uczniów klas nauczanych przez danego nauczyciela; warunki do takiej ewaluacji powinien zapewniać dyrektor;
- ✓ art. 7.2 – katalog obowiązków dyrektora szkoły powinien być zharmonizowany i w docelowym *Kodeksie szkolnym* połączony w jedno z katalogiem obecnym w *Prawie oświatowym*, przy okrojeniu przesadnie rozwlekłego biurokratycznego rozpisania; niektóre zapisy wymagają sprecyzowania; należy dodać: [Dyrektor odpowiedzialny jest w szczególności za:] *zabezpieczenie wolności i niezależności szkoły jako wspólnoty od zewnętrznych, w tym politycznych nacisków*;
- ✓ art. 9.1.1. – wymaga przedyskutowania (por. wyżej);
- ✓ art. 9.2 – na poziomie ustawowym należy tutaj wprowadzić obowiązek posiadania tytułu zawodowego magistra dla nauczania w szkole średniej;
- ✓ art. 9c.5 – funkcję opiekuna stażu należy tak ukształtować, aby była realna, a nie fikcyjna;
- ✓ art. 9g.6 – należy odpolitycznić procedurę powoływania komisji kwalifikacyjnych awansowych (organem powołującym albo przynajmniej decydującym o składzie nie powinien być minister – o ile jego rola byłaby utrzymana, byłby tylko podmiotem dokonującym formalnego zatwierdzenia); podobnie powinno być z wpisem i skreśleniem z listy ekspertów (art. 9g.11d);
- ✓ art. 9l – procedura awansowa nauczyciela szkoły za granicą jest nieproporcjonalna w stosunku do nauczyciela przechodzącego procedurę na terenie kraju – należy to zharmonizować; dalsze procedury opisane w art. 9r są nazbyt kazuistyczne i przesadnie rozpisane – należy je uprościć, łącząc z poprzednimi artykułami;
- ✓ art. 10.5 – opowiadamy się za pozostawieniem instytucji mianowania po przemyśleniu jej zastosowania i przedyskutowaniu skali;
- ✓ art. 12.2 – zawarte tutaj prawo nauczyciela swobodnego doboru metod nauczania i wychowania oraz wyboru podręczników należy urealnić;
- ✓ art. 18.2 – w kontekście przeniesienia nauczyciela frazę dotyczącą jego współmałżonka należy poszerzyć także o partnera (podobnie art. 70.1);
- ✓ art. 18.5 – usunąć, ponieważ dotyczy nauczycieli religii (podobnie art. 23.1.6);
- ✓ art. 23.1.2 – zapisy odnoszące się kazuistycznie do przyczyn zdrowotnych dłuższego okresu niezdolności nauczyciela do pracy należy zrewidować jako anachronicznie wąskie;
- ✓ art. 29.1 – należy dopisać państwo jako takie jako podmiot odpowiedzialny za zapewnienie szkole warunków do realizacji jej zadań (obecna wersja składa odpowiedzialność na organ prowadzący szkołę) – zmiana ta ma konsekwencje np. dla art. 30.8, 30.10;
- ✓ art. 30.1, 30.3, 30.5 – należy zmienić przy uwzględnieniu naszych powyższych postulatów dotyczących zwiększenia uposażenia nauczycieli (w art. 30.6 należy ujednolicić w skali kraju – jest niedopuszczalne, by uboższe samorządy przyznawały nauczycielom niższe dodatki niż w innych częściach kraju);
- ✓ art. 31.1 – należy zwiększyć jednorazową gratyfikację wypłacaną nowo kreowanemu profesorowi oświaty;
- ✓ art. 34a.2 – minimalną kwotę dodatku funkcyjnego za wychowawstwo klasy należy określić w stosunku do wynagrodzenia i w konsekwencji zwiększyć;
- ✓ art. 42c.3 – należy uwzględnić obozy, objazdy i wycieczki szkolne jako uzasadnienie odbioru dnia wolnego dla nauczyciela;

- ✓ art. 53a.1 – jednorazowe świadczenie wypłacane nauczycielowi stażyscie postulujemy zlikwidować przy jednoczesnym podniesieniu jego uposażenia (por. wyżej);
- ✓ art. 54.5 – dodatek dla nauczyciela pracującego na wsi lub w mieście do 5000 mieszkańców należy podnieść z 10% do 25% zasadniczego wynagrodzenia;
- ✓ art. 70a.1 – należy podnieść środki w budżetach organów prowadzących szkołę, przeznaczone na dofinansowanie doskonalenia zawodowego nauczycieli z 0,8% do 1,8%;
- ✓ art. 72.1 – środki w budżetach organów prowadzących szkołę, przeznaczone na pomoc zdrowotną dla nauczycieli należy bezwzględnie pozostawić;
- ✓ art. 76.1 – do katalogu kar dyscyplinarnych dla nauczycieli należy dodać upomnienie;
- ✓ art. 78.3 – skład komisji dyscyplinarnej dla nauczycieli należy tak ukształtować, by gwarantował niezależność od ministra edukacji;
- ✓ art. 78.3.2 – kandydatów do odwoławczej komisji dyscyplinarnej powinni móc zgłaszać także dyrektorzy szkół;
- ✓ art. 83.2 – instytucję rzecznika dyscyplinarnego należy tak ukształtować, aby był całkowicie niezależny od ministra;
- ✓ art. 90.2 – należy usunąć jako anachroniczny.

23. Matura a egzaminy wstępne

- Przy zachowaniu egzaminu ósmoklasisty, o dostaniu się do wybranej szkoły średniej i klasy, winny decydować:
 - ✓ 1. wynik egzaminu,
 - ✓ 2. oceny ze wskazanych przedmiotów kierunkowych,
 - ✓ 3. wyniki ewentualnej rozmowy kwalifikacyjnej, jeśli w danej klasie lub szkole takie rozmowy się prowadzi.
 Powyższe nie wyłącza uznawania na dotychczasowych lub zmodernizowanych zasadach wyników konkursów i olimpiad, stypendiów sportowych itp.
- Z możliwych czterech rozwiązań: 1. zniesienie matury i powrót do egzaminów na studia, 2. pozostawienie matury i przywrócenie egzaminów na studia, 3. pozostawienie matury jako m.in. podstawy do rekrutacji na studia bez odrębnych egzaminów (status quo), 4. zniesienie matury i rekrutacja na studia na podstawie świadectw ostatniej klasy szkoły średniej bez odrębnych egzaminów – dogłębnie rozważywszy wszystkie warianty, z których każdy ma mankamenty, zespół ekspercki skłania się do zachowania egzaminu maturalnego (z minimalnym poziomem zdawalności 50%) przy jednoczesnym przywróceniu obowiązkowych egzaminów na studia w skali ogólnopolskiej.
- Podwyższenie minimalnego poziomu egzaminu maturalnego do 50% nie może skutkować obniżeniem poziomu samego egzaminu; gremia eksperckie oraz OKE mają czuwać nad harmonizacją i konsekwencją / jednolitością prowadzenia egzaminu, poziomu pytań itp.
- Ocena zdawalności i procent zdawalności egzaminu końcowego nie może być głównym aspektem oceny szkoły, ani też decydować o przyznawanych jej funduszach jako główny czynnik – ocena taka, oparta na wielu składnikach, powinna uwzględniać wszystkie aspekty osiągnięć, pracy i funkcjonowania szkoły.
- Obowiązkowa powinna pozostać matura z języka polskiego, języka obcego i matematyki – inne przedmioty powinny być fakultatywne.
- Niedopuszczalna jest matura z religii po nauczaniu wyznaniowym (które w naszych propozycjach jest realizowane poza publicznym systemem szkolnym, por. wyżej).
- Gama pozostałych przedmiotów, zdawanych fakultatywnie, powinna być szeroka, z językiem łacińskim włącznie; rejestr ten nie powinien być zmniejszany.
- Szkoła podstawowa ani średnia nie może przekształcać się w kurs przygotowawczy do egzaminu końcowego – celem zasadniczym jest kształtowanie obywatela i człowieka.

24. Zdrowie i dobrostan uczniów, ochrona zdrowia psychicznego, ochrona przed przemocą, zabezpieczanie przed samobójstwami, kultura fizyczna w szkole

- Ochrona zdrowia psychicznego, ochrona przed przemocą i samobójstwami
 - ✓ Zapaść psychiatrii dziecięcej w Polsce powoduje, że rola szkoły jako miejsca dostępu do pomocy w zdrowiu psychicznym jest szczególnie istotna; w każdej szkole powinno znaleźć zatrudnienie co najmniej dwóch psychologów szkolnych.
 - ✓ Psycholog szkolny jako etat i sposób pomocy nie powinien być fikcyjny, ma istnieć i być nastawiony na realne pomaganie uczniom; jego praca powinna być otoczona dyskrecją i należy tak ułożyć realia funkcjonowania etatu, by uczniowie mogli mieć do takiej osoby pełne zaufanie i nie traktowali tej osoby jako członka rady pedagogicznej albo systemu szkolnego; kontakt z psychologiem powinien być oparty na zaufaniu i tak ułożony systemowo, by nie był odbierany stygmatyzująco przez innych uczniów; w większych szkołach należy rozważyć więcej niż dwa etaty psychologa; godziny pracy psychologa powinny również uwzględniać pory popołudniowe i wieczorne, by zapewnić swobodę i komfort korzystania z opieki psychologicznej oraz potrzebną uczniom dyskrecję.
 - ✓ Pomocniczo, dla uczniów, którzy z określonych powodów w danej placówce szkolnej mieliby utrudniony dostęp do psychologa, musi być zapewniony bezpłatny i szybki dostęp do psychologa w pobliskich placówkach lub poradniach – to implikuje zwiększone nakłady finansowe państwa, przy czym są one przez zespół ekspercki uważane za konieczne.
 - ✓ Funkcja psychologa szkolnego i pedagoga szkolnego nie wyłącza konieczności rozwoju instytucji nauczycieli asystujących, etatów osób wspomagających uczniów ze specjalnymi potrzebami ani też nie powinna powodować, gwooli oszczędności, prób likwidowania istniejących obecnie placówek specjalistycznych, pomagających uczniom ze specjalnymi potrzebami – doprowadziłoby to do uszczuplenia już istniejących metod pomocy i istniejących instytucji.
 - ✓ Odrębna pomoc psychologiczna musi być dedykowana nauczycielom, ale powinna odbywać się poza szkołą i instytucją psychologa szkolnego, o ile byłoby to możliwe, w odrębnych i skierowanych dla nauczycieli placówkach i w ramach odrębnego programu pomocy; pomoc powinna obejmować zarówno terapie indywidualne jak i grupowe, odnosić się zarówno do pomocy w zapobieganiu wypaleniu zawodowemu jak i odnosić do negatywnych efektów konfliktów szkolnych, przepracowania etc. – specyfika zawodu wymaga odpowiednio przygotowanych psychologów, i to jest zasadnicze uzasadnienie odrębnej pomocy, co najmniej na poziomie powiatu.
 - ✓ Należy poważnie i przy wysłuchaniu ekspertów ukształtować mechanizmy systemowe zapobiegania mobbingowi i dyskryminacji; edukacja antymobbingowa i antydyskryminacyjna, na sposób kompleksowy, z zaangażowaniem psychologa i pedagoga szkolnego oraz zewnętrznych ekspertów, ale też każdego nauczyciela w ramach jego etosu pracy, powinny objąć każdą szkołę – od klimatu pracy w szkole i wolnych od przemocy kontaktów między uczniami oraz między uczniami i kadrą nauczycielską, a także w kontaktach między nauczycielami, jest koniecznym warunkiem zdrowego funkcjonowania szkoły; system szkolny nie jest w tym odizolowany od ogólnego kontekstu – dlatego mechanizmy odnoszące się do szkoły powinny być również elementem szerszej praktyki zwalczania mobbingu i dyskryminacji i tworzenia sfery publicznej opartej na wzajemnym szacunku. Pomoc edukatorów jest wskazana, ale nie zastąpi mechanizmów działania szkoły, musi też podlegać niezależnej, pozapolitycznej i nieideologicznej kontroli (poprzez oceny eksperckie, konieczność doskonalenia i edukacji edukatorów, wpisanie na czas określony na listę certyfikowanych edukatorów z możliwością odnowienia wpisu, rozeznanie dyrektora szkoły). Jeśli elementem praktycznego działania mają być warsztaty, należy zadbać o to, by nie pozostawiały powszechnego obecnie wrażenia zmarnowanego czasu (i publicznych pieniędzy) albo fasadowej pomocy. Część warsztatów itp. powinna być obligatoryjna, część fakultatywna.
 - ✓ Odrębną kwestią jest wyczulenie psychologa szkolnego i nauczyciela na wysłuchanie ucznia albo spostrzeżenie u ucznia stanu depresyjnego albo skutków i przejawów przemocy domowej; tego trudnego zagadnienia nie da się opisać lepiej czy dokładniej li

tylko na poziomie prawnym – decyduje praktyczne wyczulenie na drugiego człowieka i uważność w kontakcie z młodzieżą; warto, by nauczyciel był pośrednikiem sugerującym uczniowi kontakt z psychologiem, by nauczyciel i psycholog pokazali uczniowi właściwą procedurę pomocy i ochrony przed przemocą (jest to znacznie więcej niż tylko obowiązek prawny).

- ✓ Szkoła i system nauczania szkolnego nie powinny być represyjne i stygmatyzujące w zasadniczym sposobie działania i ewaluacji (bez negowania konieczności ewaluacji), o czym piszemy w całym niniejszym programie, właśnie dlatego, by nie wpędzały uczniów w problemy psychiczne, co jest obecnie i było w przeszłości nierzadkim problemem.
- dostęp do ochrony zdrowia
 - ✓ Należy przywrócić i ustawić na wysokim poziomie opiekę dentystyczną w szkole, ze względu na klasowe zróżnicowanie w dostępie do dentysty w Polsce i zatrważający stan zdrowia dentystycznego młodzieży z rodzin uboższych i średnio zarabiających; ponieważ tworzenie gabinetów stomatologicznych w szkołach i znalezienie etatów byłoby zbyt kosztowne i w istocie nierealne, propozycja zespołu opiera się na: 1. refundowaniu przez państwo leczenia dentystycznego młodzieży przedszkolnej i szkolnej, 2. rocznym przeglądzie dentystycznym realizowanym przez ucznia na podstawie skierowania ze szkoły w odpowiednim gabinecie dentystycznym i ewentualnym dalszym leczeniu w razie potrzeby, 3. edukacji dentystycznej realizowanej w przedszkolu i szkole podstawowej dla jak najwcześniejszego wykształcenia nawyków.
 - ✓ Należy rozważyć przeprowadzanie cyklicznych badań lekarskich.
 - ✓ Należy w warunkach funkcjonowania szkoły zwrócić większą niż dotychczas uwagę na dobrostan i zdrowie ucznia – dotyczy to mebli szkolnych, oświetlenia, jakości powietrza i temperatury pomieszczeń, możliwości ruchu, dostępu do zdrowej żywności, problemu hałasu, odpowiedniego sprzętu komputerowego itp. – elementy te muszą zostać uwzględnione także w prawnych regulacjach dotyczących zamówień publicznych dla szkół, ale też wytycznych ergonomicznych, zdrowotnych i estetycznych; uczniom młodszym należy zapewnić odpowiednio atrakcyjne przerwy śródlekcyjne z muzyką taneczną, zabawami ruchowo-edukacyjnymi itp., zaś uczniom starszym i szkół średnich odpowiednio atrakcyjną przestrzeń do wypoczynku na terenie szkoły; szkoły należy otaczać zielenią; dla przedsięwzięć budowlanych i remontowych oraz warunków bieżącego funkcjonowania szkół należy wypracować ogólnokrajowe wytyczne, zwracające uwagę na nowocześnie pojęty dobrostan zdrowotny i komfort uczniów i nauczycieli, a wytyczne te muszą podlegać okresowym aktualizacjom i być konsultowane z lekarzami, psychologami, specjalistami z zakresu ergonomii, bhp itd.
- wychowanie fizyczne
 - ✓ Należy przywrócić powszechność wychowania fizycznego w szkole, ponieważ brak ruchu jest pogłębiającym się, istotnym problemem polskiej młodzieży i polskiego społeczeństwa.
 - ✓ W tym celu należy ostatecznie wykorzenić sięgające okresu bezpośrednio powojennego nawyki quasi-wojskowe i quasi-obożowe w zachowaniu nauczycieli wf (stosowanie elementów musztry, stosowanie samych nazwisk w kontaktach z młodzieżą, krzyk, publiczne wyśmiewanie); niedopuszczalne są oceny wartościujące słownie, ośmieszające uczniów mniej sprawnych, zniechęcające do działań zespołowych; nauczyciele winni wręcz zapobiegać wzajemnemu wyszydzaniu uczniów i elementom przemocy uczniów silniejszych wobec słabszych. Zauważamy i doceniamy zmianę nastawienia i metod dydaktycznych oraz większą świadomość współczesnych nauczycieli wf, nadal jednak w wielu miejscach i na wielu lekcjach dochodzi do zachowań opresyjnych i odbierających uczniom godność.
 - ✓ Szkoła musi umożliwiać w sposób zindywidualizowany rozwijanie karier sportowych uczniom szczególnie utalentowanym i sprawnym.

- ✓ Kryterium zaliczenia lekcji wf winna być obecność i aktywna wola uczestnictwa w zajęciach, oraz wiedza i do pewnego stopnia umiejętności z zakresu aktywności fizycznej, a nie osiągnięte parametry wydolnościowe.
- ✓ O ile tylko to możliwe, oferta zajęć wychowania fizycznego powinna być jak najbogatsza i wewnątrznie zróżnicowana (o ile to możliwe powinna zawierać naukę pływania, zwłaszcza w szkole podstawowej), przekazywana w sposób zachęcający do sportu i dbałości o zdrowy styl życia, rozumiany holistycznie; nauczanie powinno być również nastawione na rolę ćwiczeń fizycznych różnego rodzaju w codziennym życiu; winno uczyć aktywności w skali całego życia, a nie tylko zajęć szkolnych, dawać zachętę i umiejętność codziennej, indywidualnej gimnastyki (młodzi ludzie powinni wiedzieć, jakich ćwiczeń wymaga ich ciało dla prawidłowego rozwoju i dobrego funkcjonowania – uczeń w konsultacji z nauczycielem powinien mieć możliwość opracowania własnego zestawu ćwiczeń na dany okres, np. roczny).
- ✓ Zajęcia usprawniające należy zapewnić również w zindywidualizowany sposób uczniom, którzy nie mogą ze względów zdrowotnych uczestniczyć w zajęciach standardowych; także i tym uczniom należy przekazywać zasady codziennych podstawowych ćwiczeń fizycznych, które mogłyby usprawnić lub wspomóc ich dbałość o zdrowie.
- ✓ Wydawanie całorocznych zwolnień z zajęć wf należy dalej ograniczać.
- ✓ Zadaniem każdej szkoły jest zapewnienie cywilizowanych warunków uprawiania zajęć wf – dotyczy to czystej i higienicznej szatni, bezpiecznych i zapewniających komfort natrysków, odpowiednich wymagań odnośnie do higieny i ubioru, sali gimnastycznej, pływalni, boiska szkolnego itp.

25. Wychowanie seksualne w szkole

- Należy bezwzględnie wprowadzić nowoczesne zajęcia z wychowania seksualnego, w szkole średniej oraz dwóch ostatnich klasach szkoły podstawowej (propozycja: 1 godzina w tygodniu w kl. VII i VIII oraz I, II i III szkoły średniej).
- Podstawa programowa przedmiotu oraz podręczniki winne być napisane przez najlepszych specjalistów z zakresu seksuologii, medycyny, psychologii, etyki, w oparciu o międzynarodowe standardy Światowej Organizacji Zdrowia (WHO).
- Celem przedmiotu nie jest – wbrew krytykom – przeprowadzanie rewolucji społecznej, ale przygotowanie młodzieży do życia seksualnego, płciowego i rodzinnego, zapewnienie najlepszej wiedzy na temat seksualności; przedmiot musi być pozbawiony pruderii i winien uwzględniać różne sposoby życia płciowego, seksualnego i rodzinnego oraz różnorodność społeczeństwa pod względem życia rodzinnego, orientacji seksualnej, tożsamości płciowej, zabezpieczać młodzież przed niebezpieczeństwami wykorzystywania seksualnego, uczyć szacunku własnego ciała i seksualnej sfery życia człowieka jako integralnego elementu człowieczeństwa, pokazywać różne modele rodziny w istniejącym społeczeństwie, uczyć o sposobach tworzenia rodziny i funkcjonowania w niej.
- Przedmiot nie może podlegać subiektywnym (w tym zwłaszcza anaukowym) przekonaniom związków wyznaniowych, nie może być prowadzony przez katechetów oraz osoby duchowne – kadrę prowadzącą te zajęcia należy przygotować.
- Nauczanie nie może odbywać się na zasadzie antagonistycznej albo pouczenia uczniów.
- Lekcje wychowania seksualnego powinny ułatwiać uczniom zrozumienie własnego dorastania płciowego a także uwrażliwiać młodzież na obecność w społeczeństwie, w tym ich własnej grupie rówieśniczej, młodzieży nieheteronormatywnej i transpłciowej.

26. Uczniowie -obcokrajowcy w polskiej szkole

- Uczniowie obcokrajowcy mają pewne ułatwienia wynikające z prawodawstwa unijnego (<https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/nauka-dzieci-przybywajacych-z-zagranicy-w-polskim-systemie-edukacji>). Konieczne jest dokładne przestrzeganie zapisów prawa europejskiego, które w sposób przystępny i adekwatny do sytuacji reguluje nie tylko podstawowe kwestie ich dotyczące.

- W większych miastach, gdzie mieszka i pracuje najwięcej obcokrajowców, działa pewna liczba szkół dla dzieci obcokrajowców, m. in. Liceum Francuskie w Warszawie, International School przy Uniwersytecie Łódzkim w Łodzi itp. Uczęszczają do nich nie tylko dzieci francusko- lub anglojęzyczne, ale także polskie. Funkcjonowanie takich szkół usprawnia integrację, ale wysoka odpłatność jest przeszkodą dla dzieci z biedniejszych rodzin, a także dużej części polskich rodzin przeciętnie sytuowanych. Ponieważ należy rozbudować sieć szkół dla dzieci obcokrajowców, pewne zaangażowanie państwa, co najmniej na zasadzie bodźców i zachęt dla podmiotów prywatnych i samorządów, powinno wyrazić się w aktywnych działaniach ministerstwa edukacji. Szkoły takie mogłyby prowadzić edukację według programu innych państw, tak jak dzieje się to obecnie, powinny jednak przewidzieć w programie przedmiot obejmujący podstawy kultury polskiej, prawa polskiego, a także nauczany z osobna jako język obcy – język polski.
- Pilną kwestią jest sprawa uczniów ukraińskich w polskich szkołach. Pamiętając, że część będzie przebywała w Polsce tylko przez pewien czas i zamierza wrócić do Ukrainy, ale część chce pozostawać w Polsce lub wręcz osiedlić się na stałe, a także że już obecnie w Polsce przebywa znaczna liczba obywateli Ukrainy – trzeba zarówno zabezpieczyć tymczasową edukację dla dzieci czasowo przebywających z matkami w Polsce, jak i stworzyć system ułatwień dla stałych imigrantów, nie różnicując w ich wypadku czy przybyli przed czy po wybuchu wojny rosyjsko-ukraińskiej. Należy unikać gettoizacji klasowej, ale zatrudnić w szkołach większą ilość nauczycieli wspomagających na zasadach podobnych do postulowanego przez nas zwiększenia liczby nauczycieli wspomagających i asystentów en general, finansować dla nich intensywne kursy języka polskiego. Pomoc organizacji charytatywnych i np. UNICEF, zapewniających centra wsparcia dla uczniów-cudzoziemców, powinna być dostrzeżona i dofinansowana. Ministerstwa edukacji Polski i Ukrainy powinny w dogodnym i możliwie szybkim terminie uzgodnić zasady uznawalności w Ukrainie polskiego etapu edukacji dzieci uchodźców. We współpracy obu ministerstw należy też ustalić zasady przygotowania w Polsce dzieci ukraińskich do zdawania ukraińskich egzaminów szkolnych.
- Glottodydaktyczne specjalności na filologii polskiej i filologiach obcych wybranych polskich uniwersytetów powinny otrzymywać dodatkowe wsparcie ze strony państwa, także w taki sposób, który by zachęcał studentów filologii do podejmowania tej konkretnie ścieżki edukacyjnej.
- Należy generalnie zrewidować obowiązujące prawodawstwo dotyczące edukacji dzieci uchodźców, dostosowując je do wszystkich przyjętych zasad prawa europejskiego.
- Osobną kwestią jest należyte zabezpieczenie edukacji mniejszości narodowych w Polsce, **opisane gdzie indziej w niniejszym tekście**, będące ich konstytucyjnym uprawnieniem.